

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра галузевої соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ШЛЮБНО-СІМЕЙНІ СТОСУНКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма «Соціологія»

Освітній ступінь: магістр

Кваліфікація: магістр соціології

Авторка:

Друк Катерина Олександрівна,
студентка магістратури

Науковий керівник:

Вілкова Олена Юріївна,
кандидат соціологічних наук, доцент

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *галузевої соціології*

Протокол № _____ від «___» _____ 201__ р.

Зав. кафедри _____ доц. Безрукова О.А.

підпис

Київ 2021

АНОТАЦІЯ

Друк К. Вплив пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні: гендерний аспект. – На правах рукопису.

Магістерська робота за спеціальністю 054 – Соціологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кафедра галузевої соціології. – Київ, 2021. – 101 с., список джерел з 46 найменувань, 3 додатки.

Магістерська робота присвячена дослідженню гендерного аспекту впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні. В даній роботі за допомогою вторинного аналізу емпіричних досліджень з'ясовано сучасний стан і тенденції розвитку сім'ї в Україні, а також, визначено наслідки та характер впливу пандемії COVID-19 на основні сфери життя суспільства та, зокрема, на стосунки в сім'ї (сімейний мікроклімат) та розподіл сімейних обов'язків в гендерному розрізі. Шляхом проведення пілотажного онлайн-опитування респондентів, які перебувають в офіційному шлюбі та проживають у Києві та Київській області, було здійснено спробу перевірити наявні тенденції щодо змін в розподілі сімейних обов'язків та мікрокліматі в родині, до яких призвели умови пандемії.

Ключові слова: сім'я, сучасна сім'я, шлюбно-сімейні ролі, пандемія COVID-19, вплив пандемії

SUMMARY

Druk K. The impact of the COVID-19 pandemic on marital and family relations in modern Ukraine: a gender aspect. – Manuscript.

Master's thesis on speciality 054 – Sociology. – Taras Shevchenko National University of Kiev, Department of Branch Sociology. – Kyiv, 2021. – 101 p., 46 sources, 3 appendix.

The master's thesis is devoted to the research of the gender aspect of the impact of the COVID-19 pandemic on marital and family relations in modern Ukraine. This master's thesis clarified the current state and trends of family development in Ukraine through a secondary analysis of empirical research. The consequences and impact of the COVID-19 pandemic on the main spheres of society (in particular, on family

relations: family microclimate and distribution of family responsibilities) were also determined in terms of gender. An online pilot survey of formally married respondents living in Kyiv and Kyiv Oblast attempted to examine current trends in the distribution of family responsibilities and the microclimate in the family caused by the pandemic.

Key words: family, modern family, marital and family roles, COVID-19 pandemic, pandemic impact.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. УКРАЇНСЬКА СІМ'Я: ГЕНДЕРНИЙ ПОРТРЕТ	9
1.1. Шлюб та сім'я в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку	9
1.2. Розподіл ролей в сучасній сім'ї	15
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	20
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ОСНОВНІ СФЕРИ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА	22
2.1. Соціальні наслідки пандемії COVID-19 : гендерний аспект	22
2.2. Вплив пандемії COVID-19 на сімейні стосунки в сучасній Україні ...	28
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	37
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СІМЕЙНУ СФЕРУ	39
3.1. Організація та методика пілотного дослідження впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки українців	39
3.2. Аналіз результатів пілотного дослідження	41
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	57
ВИСНОВКИ	60
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Актуальність теми

Найбільш хвилюючою та актуальною проблемою сьогодення, яка докорінно змінила (та продовжує змінювати) життя суспільства в усіх можливих сферах є пандемія COVID-19. Як свідчать сучасні міжнародні та українські соціологічні дослідження, з початком карантину суспільство зазнало чимало збитків, як у фінансовому плані (після вимушеного скорочення робочих місць, або урізання заробітної платні), так і в особистісному: вимога дотримання соціальної дистанції віддалила людей один від одного, організація дистанційної роботи та закриття навчальних закладів (шкіл, садочків, ВНЗ) внесла зміни в звичний сценарій життя суспільства.

Обмеження пересування в публічних місцях, “масковий режим” – всі ці та інші заходи призвели до вимушених трансформацій й на рівні шлюбно-сімейних відносин. З одного боку, у членів сімей виникає конфлікт поєднання двох сфер “дім-робота”, у зв’язку з тривалим перебуванням вдома разом з дітьми та іншими членами родини. Зокрема, працюючі жінки вимушені справлятися з обов’язками по дому, доглядом за дітьми та паралельно виконувати службові обов’язки. З іншого боку, прослідковується й конструктивний аспект цього явища – сім’ї стали більше проводити час разом, коли раніше їм цього не вистачало.

Саме тому, зважаючи на актуальність даної проблеми, у дипломній роботі ми будемо розглядати сім’ю як малу соціальну групу, зокрема, фокус нашої уваги буде спрямований на виявлення наслідків впливу пандемії COVID-19 на зміну шлюбної поведінки та сімейних стосунків в сучасній українській родині. Як свідчать новітні соціологічні дослідження, в період карантину відбуваються трансформації в функціонуванні родини – у зв’язку з переходом на дистанційну роботу спостерігаються зміни в розподілі сімейних обов’язків, збільшується навантаження на членів родини в побуті, вихованні дітей (у зв’язку із закриттям шкіл, дитячих садочків). Виникають питання: “Які трансформації в сімейній сфері виникли у зв’язку з карантинними обмеженнями?”, “Як пандемія COVID-

19 вплинула на якість сімейного життя та психологічного клімату родини в цілому?”, “Чи відчують члени сучасних сімей себе комфортно, працюючи дистанційно, та поєднуючи обов’язки по дому?”, “Які вони виділяють переваги та недоліки глобальних змін, спричинених пандемією COVID-19?”.

Зробивши комплексний аналіз вторинної соціологічної інформації та власного пілотного дослідження, ми зможемо зробити висновки щодо чинників впливу на трансформацію стосунків в подружжі, дати пояснення сучасним тенденціям функціонування сім’ї в період пандемії коронавірусу.

Ця проблематика є досить **актуальною** в даний час та потребує подальшого вивчення оскільки соціологічними дослідженнями фіксуються подекуди деструктивні явища в сфері шлюбно-сімейних стосунків, зокрема, незадоволеність психологічним кліматом в родині, надмірне навантаження жінок сімейними обов’язками, зростання випадків насилля в сім’ї тощо.

Відтак, **науковою проблемою** є суперечність між наявністю змін у шлюбно-сімейних стосунках сучасних українців в період пандемії COVID-19 та брак наукових знань про наслідки її впливу на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні в гендерному розрізі.

Об’єкт - шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні

Предмет – гендерний аспект впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні

Мета – визначити наслідки впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні

Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання**:

1. З’ясувати сучасний стан і тенденції розвитку сім’ї в Україні.
2. Дослідити соціальні наслідки впливу пандемії COVID-19 на основні сфери життя суспільства в гендерному розрізі
3. Визначити наслідки та характер впливу пандемії коронавірусу на стосунки в сім’ї, розподіл сімейних обов’язків та шлюбну поведінку

Наукова розробленість проблеми дослідження. Дослідженням сім’ї, шлюбно-сімейних відносин та гендерного виміру пандемії COVID-19

займалися Ю. Альошина, І. Галецька, К. Гольцберг, О. Грішнова, О. Кисельова, К. Кінч, Л. Мартинова, Д. Оперт, Л. Слюсар, О. Стрельник, Н. Стрельнікова, Г. Швидка, О. Шоломицька, К. Шуневич, та ін.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дипломної роботи становить 101 сторінок, з яких основний текст – 59 сторінок, список використаних джерел – 6 сторінок (46 найменувань), додатки – 31 сторінка (3 додатки).

РОЗДІЛ 1. УКРАЇНЬСЬКА СІМ'Я: ГЕНДЕРНИЙ ПОРТРЕТ

1.1. Шлюб та сім'я в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку

Однією з базових передумов функціонування суспільства та первинним середовищем відтворення населення є сім'я. Численні дослідження сімейної структури українців та способів її утворення з'ясували, що в Україні досі збережено традиції сімейного способу життя, які були в наших предків. Однак у зв'язку з соціально-економічною трансформацією українського суспільства, за останні десятиліття відбулися вагомі зміни у шлюбно-сімейних процесах, що, відповідно, впливають на динаміку народжуваності. Зокрема, до таких змін науковці відносять: зниження показників шлюбності, збільшення віку укладання шлюбу, поширення новітніх форм шлюбно-сімейних відносин, зростання рівня розлучуваності, поширеність "неофіційних шлюбів", позашлюбної народжуваності, неповних сімей тощо.

Населення України здавна характеризується високим рівнем шлюбності. Та й нині вона відноситься до європейських країн з високими показниками укладення шлюбів, які з кожним роком поступово зменшуються, натомість рівень розлучуваності зростає. Це явище науковці називають "демографічний перехід", що буквально означає перехід від одного способу відтворення населення до іншого. Якщо наші предки колись рано одружувались, народжували багато дітей з огляду на те, що одруження та створення сім'ї вважалося чи не першочерговим завданням кожної людини, то на сьогодні молодь здебільшого відтягує вік одруження на більш пізній термін. На перший план, натомість виступає забезпечення себе необхідним рівнем фінансового благополуччя, створення кар'єри та самореалізація - при чому, це стосується не тільки чоловіків, а й жінок, які стали більш самостійними, отримавши рівні права та можливості. Роль жінки-домогосподарки все частіше перестає сприйматись в свідомості сучасних дівчат, як цілком нормальна, природна для «слабкої» статі. На противагу цьому, образ жінки-кар'єристки, яка має всі можливості та ресурси розділяти з чоловіком роль годувальника постає все більш привабливим. Однак не завжди є можливості реалізації даного життєвого

сценарію, оскільки постає необхідність виконання й виключно “жіночих” домашніх обов’язків та вирішення проблеми поєднання роботи та домашніх, побутових справ.

На сьогодні актуальною залишається й проблема забезпечення психологічного клімату в сім’ї, який не завжди виявляється сприятливим протягом сімейного життя й в гіршому випадку призводить до збільшення рівня розлучень.

За даними Демографічного щорічника 2019 року, «на 237,8 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 138 тисяч розлучень. Тобто розлучаються 36,7% подружніх пар». [Демографічний щорічник «Населення України», 2019: с. 72]

Але варто відмітити, що процес поступового збільшення рівня розлучуваності обумовлений комплексом факторів. «Найвагоміший з них – це поширення в Україні незареєстрованого шлюбного партнерства, яке у більшості випадків є випробувальним етапом у стосунках і дає можливість перевірити, наскільки партнери можуть створити сім’ю» [Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010: с. 36–38; 48–50].

За даними Демографічного щорічника «Населення України за 2019 рік», «частка народжених дітей від жінок, які не перебували у зареєстрованому шлюбі у 2000 році становила 17,3%. У 2019 році цей показник зріс до 20,5%». [Демографічний щорічник «Населення України», 2019: с. 100] Звідси випливає наступна тенденція - відокремлення материнства від інституту шлюбу.

Провідним фактором, який негативно впливає на динаміку народжуваності виступає нестабільний рівень шлюбно-сімейних відносин. Коли подружжя, проживши певний період разом відчують явні відмінності у поглядах на життя, або їм не вдалося звикнути до негативних сторін характеру один одного, вони таким чином можуть відтягувати народження дитини, оскільки не впевнені в стабільності їх союзу (особливо стосується жінок). В кращому випадку, такі сім’ї “притираються” один до одного з часом і

наважуються заводити дитину, коли їх шлюб пройде перевірку часом, в гіршому випадку – це закінчується розлученням.

В середньому, пік розлучень припадає на перші 2-3 роки після одруження. Саме в цей період новостворена сім'я зазнає найбільше складнощів та випробувань, які переважно обумовлені різкою зміною соціальних ролей та способу життя в цілому. Якщо в молодій сім'ї до моменту розриву шлюбу не з'явилися діти, то вони певним чином не являються залежними один від одного, маючи спільного нащадка. Тому якщо в сімейній парі на початковому етапі співжиття виникають серйозні конфлікти, недовіра один до одного, що згодом викликають думки про розлучення, то дітородні плани вони зазвичай відкладають на більш пізній строк.

Сучасна дослідниця Л. Слюсар говорить про п'ять основних причин розриву стосунків, які є найпоширенішими серед українців, а саме: алкоголізм, матеріальні нестатки, зрада, незадоволеність сексуальним життям, житлова проблема. [Слюсар, 2015]

Британський експерт зі стосунків Джессіка Елізабет Оперт зауважила, що крім цих стереотипних причин розриву шлюбу, в сучасному світі мають поширення й ті причини, про які мало хто говорить. «Розлучення трапляються і внаслідок більш неістотних повсякденних дій або бездіяльності, які руйнують зв'язок і почуття між двома людьми», - запевняє дослідниця. Психологи виділили п'ять внутрішньо сімейних причин, які призводять до розлучення в сучасних сім'ях: відсутність зорового контакту, постійне уникнення конфліктів (особливо на початку стосунків), згасання пристрасті та рідкісний секс, залежність від соцмереж та втрата індивідуальності. [Оперт, 2017]

В сучасний період інформаційних технологій люди зазвичай надають перевагу проведенню вільного часу в Інтернеті (зокрема в соцмережах), за екраном телевізора чи смартфона. Зловживання цим призводить до поступового зникнення зорового контакту, особливого зв'язку з близькими. Також прагнення молодих людей уникати конфліктів, щоб “зберегти нерви” в юному віці собі та партнеру, призводить до замкнутості в собі. Тому надзвичайно

важливо з самого початку стосунків намагатися не приховувати свої думки, відкрито вступати в діалог, не боятися виражати своє невдоволення. Якщо є якась прихована проблема – її потрібно вирішувати якнайшвидше, адже якщо закрити на неї очі, то в майбутньому вона може вилізти боком, призвести до більш серйозних втрат. До причин розлучень можна також віднести втручання батьків в сімейне життя подружньої пари. Тому молода сім'я по можливості повинна жити окремо.

На думку К. Гольцберг, «ініціатором розлучення найчастіше виступає жінка. Адже якщо вона відчуває свою економічну незалежність, має можливість заробляти, забезпечувати себе, то не боїться розлучитися. Раніше жінка трималася за шлюб, бо більше залежала від чоловіка матеріально». [Гольцберг, 2017]

Критичне зниження показників народжуваності впливає з ряду важливих причин (соціальних, економічних, психологічних) внаслідок підвищення рівня освіченості, зайнятості сучасних жінок, що й зумовлена демографічним переворотом, про який згадувалось вище.

«Високий рівень освіти знижує економічну залежність жінки від чоловіка, внаслідок чого щоразу більша частина жінок, здобувши економічну самостійність, відмовляється від вступу в шлюб. Певною мірою це зумовлено й високими вимогами таких жінок до самостійності й успішності чоловіків, яким нерідко чоловіки (виховані переважно як єдина дитина в сім'ї) далеко не відповідають. Це є ще однією причиною вищого рівня бездітності серед освічених жінок». [Грішнова, 2009: с. 78]

Як свідчать дані Державної служби статистики, «до ранніх шлюбів в Україні більш схильні жінки. Згідно з Демографічним Щорічником, середній вік шлюбу у 2019 р. у чоловіків складає 28,6 років, у жінок – 25,9». [Демографічний щорічник «Населення України», 2019: с. 80] Ми також можемо помітити, що частка ранніх шлюбів зменшується у порівнянні з попередніми роками, що є сприятливим чинником стосовно стійкості та стабільності подружніх стосунків.

Крім цього, сучасні демографічні дані ілюструють тенденцію до збільшення віку народження першої дитини. Як свідчать дані Демографічного щорічника України за 2019 рік, «жінки-українки вперше народжують у середньому в 26,2 років» [Демографічний щорічник «Населення України», 2019: с. 105]

«Збільшення середнього віку вступу в шлюб відбувається в умовах істотної переоцінки цінностей, змін у ставленні молоді до шлюбу і сім'ї. Разом з цим слід відмітити зростання обізнаності щодо контрацепції, оскільки донедавна велика кількість ранніх шлюбів зумовлювалася вагітністю нареченої, що свідчить про непоінформованість у питаннях планування сім'ї (зокрема, в Україні та Росії). Крім того, різко зріс попит на життєві блага, на більш високий соціальний статус, тому молоді люди спочатку прагнуть здобути гідну освіту і мати високооплачувану роботу». [Швидка, 2008: с. 142]

Сучасна молодь на сьогодні здебільшого приймають рішення одружуватися / виходити заміж (а тим більше, заводити дітей) лише за умови забезпечення належного рівня фінансового достатку та незалежності від батьків. Хоча ця думка переважно ідеалізована, в нинішніх реаліях часто можна зустріти випадки незапланованих вагітностей, які стали причиною створення шлюбу. В такому випадку, молоді сім'ї вимушені підлаштовуватись під вимушені реалії та готувати себе до подружнього життя. Підтримка батьків в даному випадку має незамінне значення в перші роки співжиття молодої пари. Однак з плином часу перед членами подружжя постає важливе завдання – переоцінка цінностей, зміна соціальних ролей, нові обов'язки. Саме тому перші 2-3 роки зазвичай показують рівень стабільності та прогноз довготривалості шлюбу. Якщо в даний період в молодій парі не з'явиться дитина – виникає ймовірність “недовговічності” такого шлюбу.

Результати репрезентативного дослідження “Молодь України 2015”, проведеного компанією GFK Ukraine показали, що відповідаючи на питання, з якою метою люди створюють сім'ї, респонденти згадують передусім кохання і бажання жити поруч з близькою і рідною людиною (81%). 77% також

ззначали, що сім'ї створюють, щоб народжувати та виховувати дітей, 29% - задля спільного ведення домашнього господарства та лише 12% висловили думку, що створення сім'ї є способом покращення матеріального становища. [ІП «ГФК ЮКРЕЙН», 2015: с. 15]

Соціологічні опитування показали, що в Україні переважають сім'ї егалітарного типу з демократичним розподілом участі чоловіка і дружини в прийнятті рішень з важливих проблем сімейного життя, з ситуативним розподілом сімейних обов'язків, прийняттям рішень або колегіально, або з делегуванням їх прийняття члену сім'ї, найбільш компетентному в певній проблемі. [Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010: с. 150]

Згідно з даними перепису населення (2001 р.), «в Україні проживає 2,3 млн неповних сімей, серед яких 3/4 – материнські сім'ї. У неповній сім'ї спостерігається таке явище, як фемінізація (переважання жіночого впливу), і рідко – переважання чоловічого впливу (маскулінізація). Збільшення одnodітних сімей зумовлює концентрацію уваги на дитині. Наукові дослідження свідчать, що єдина дитина – це найбільш складний варіант сімейного виховання, подружньої гармонії». [Стрельнікова, 2012]

Відомо, що після розлучення батьків дитина залишається жити з матір'ю. Це в першу чергу може обумовлюватись природною прив'язаністю матері до дитини, а також усталеним стереотипним обов'язком матері за домінуючу відповідальність по догляду та вихованню дітей.

Регулярна виплата аліментів на утримання дитини є гарним та справедливим рішенням більшості розлучених сімейних пар. За 2018 рік Департаментом державної виконавчої служби було оброблено 622,9 тисячі справ про стягнення аліментів. Виконавці аліментів цього року стягнули 4,6 млрд грн. [Міністерство Юстиції України, 2019]

На нашу думку, надійний, стабільний шлюб характеризується в першу чергу, наявністю довіри та поваги один до одного, спільністю інтересів, поглядів на життя, вмінню мудро нівелювати приводи для недорозумінь, а

також наявністю глибокої прив'язаності та бажання бути разом, незважаючи ні на які потрясіння. Адже сімейне життя потребує плідної роботи обох членів подружжя: це новий важливий етап життя будь-якої людини, який не варто недооцінювати.

«Серед проблем, що перешкоджають розвитку сім'ї, слід зазначити: погіршення дитячо-батьківських взаємин; загострення суперечностей між партнерами в орієнтації сім'ї на демократичний (з боку жінок) або патріархальний (з боку чоловіків) розвиток; дисфункціональний розвиток сім'ї». [Альошина, 2004: с.67]

Отже, згідно з аналізу наукових статей та демографічних даних, ми з'ясували, що основними тенденціями розвитку сімейних відносин в сучасній Україні є по-перше, багатоманітність способів сімейного життя та шлюбних стосунків; по-друге, порівняно з попередніми роками, все більше спостерігається збільшення віку вступу у шлюб та відкладення народження першої дитини на більш пізній строк (після того, як стосунки пройдуть перевірку часом, або подружжя реалізує свої першочергові пріоритети щодо необхідного фінансового забезпечення, розвитку кар'єри тощо). Крім цього, однією з найбільш хвилюючих проблем сучасної сім'ї є нестабільність шлюбно-сімейних відносин, несприятливий мікроклімат у родині, що в свою чергу, призводять до збільшення рівня розлучуваності в цілому. Також набувають поширення "неофіційні" шлюби та неповні сім'ї.

1.2. Розподіл ролей в сучасній сім'ї

Сім'я формувалася протягом століть і видозмінювалася в ході історичного розвитку суспільства. На сьогоднішній день ми можемо спостерігати поступову відмову від традиційних устоїв функціонування сім'ї. На зміну прийшов егалітарний тип родинних відносин, заснований на рівноправ'ї шлюбних партнерів, та вільному вибору способу життя та самореалізації. Зокрема, спостерігається гендерна поляризація сімейних ролей, розмиття стереотипів про виключно "чоловічі" та "жіночі" обов'язки.

Пройшовши шлях розвитку, сучасна українська сім'я набуває нових вимірів. Зокрема, за останні декілька років вона змінила свій вигляд у зміщенні від патріархальної до нуклеарної, якій властиве послаблення родинних зв'язків. Сучасні молоді сім'ї, зокрема, після шлюбу прагнуть жити окремо від батьків, щоб мати змогу створити "власне гніздо", не залежати ні від кого, стати самостійними. Співжиття молодої пари разом з батьками, або іншими родичами може мати неоднозначний характер: з одного боку, є ризик міжсімейних конфліктів (найбільш типові "свекруха-невістка", "теща-зять"), зважаючи на можливі відмінності у ставленні до організації сімейно-побутового життя; з іншого боку – виступає проблема забезпечення власного простору, який зазвичай є дуже необхідним для кожного.

На сьогодні, нуклеарна сім'я поширена здебільшого серед населення, яке проживає в містах, натомість, розширена частіше прослідковується в селах, де досі найбільш помітно транслиуються традиції родинного життя.

Основним способом розрізнення чоловічих та жіночих ролей у сім'ї є співвідношення поняття "дім-робота". Рамки рольових відносин та поведінки в родині утверджуються протягом співіснування та життєдіяльності сім'ї, в міжособистісних стосунках.

Розподіл обов'язків у родині є невід'ємним атрибутом сімейних відносин. Проявами гендерних ролей та функцій чоловіка та дружини виступають об'єм та типи домашньої праці, яку вони виконують.

Зокрема, ключовими та загальновідомими сімейними ролями виступають: роль годувальника сім'ї, відповідального за матеріальне забезпечення, керування бюджетом родини (здебільшого відносять до чоловічих ролей); виховання та догляд за дітьми, забезпечення сприятливого мікроклімату в домі, домогосподарство, приготування їжі (переважно, жіночі ролі), а також ролі, які здебільшого не закріплюються у свідомості членів сімей, як "скоріше чоловічі, або "скоріше жіночі": роль сексуального партнера, відповідального за збереження родинних зв'язків, організатор дозвілля та сімейного відпочинку.

В залежності від типу сім'ї (традиційна, егалітарна) та від її установок та принципів ці ролі можуть бути закріплені або за кимось одним з членів подружжя, або виконуватись ситуативно, в залежності від ситуації.

На нашу думку, виховання та піклування про дітей – одна з ключових та невід'ємних ролей в сімейному житті, адже саме від належного виконання цього обов'язку залежить якість життя майбутнього покоління родини та продовження роду. Однак, неможливо вилучити з уваги й роль годувальника сім'ї, адже вона є не менш відповідальною та в першу чергу, орієнтується на забезпечення родини всім необхідним для комфортного та щасливого існування. Незважаючи на те, що ця роль традиційно закріплена за чоловіком, все ж, як показує досвід значної частини українських сімей, жінки теж можуть непогано справлятися з цим завданням (або нарівні з чоловіком, або самотійно, в залежності від обставин).

Та все ж, незважаючи на те, що в сучасних українських сім'ях спостерігається тяжіння до рівноправного способу розподілу сімейних обов'язків, традиційні ролі дружини (догляд за дітьми, ведення домогосподарства) на сьогодні досі лягають здебільшого на плечі жінки, яка є основним виконавцем побутових справ по дому.

Опитування проведене Соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Аналітичного центру RATING Pro у 2015 році (вибірка - 1800 респондентів) [16] проілюструвало цікаві та частково суперечливі результати стосовно сімейних рольових очікувань серед чоловіків та жінок та їх реальними практиками.

«Приблизно половина респондентів заявили, що господарські справи по дому покладаються на дружину. При цьому серед опитаних жінок відсоток тих, що погоджуються з тезою більший, ніж серед чоловіків – 58% проти 43%. У майже 60% сімей вихованням дітей займається жінка. При цьому варто зазначити, що більш як третина респондентів на дане запитання відповідають «порівну». Чоловіки виконують роль голови сім'ї у майже 50% опитаних. Кожен третій вважає, що цю функцію чоловік та дружина виконують на

однакових засадах. Однак не завжди на питання «хто головний?» є консенсус між протилежними статями. А саме, 58% чоловіків вважають себе головою сім'ї, тоді як лише 39% жінок вважають «головою» чоловіка. Водночас, майже третина жінок вважають «головою» себе, тоді як з цим погодились лише 10% чоловік». [Соціологічна група “Рейтинг”, 2016]

Якщо порівнювати дане дослідження з сучасним (“Гендерні ролі та стереотипи 2021”), то все більше прослідковується тенденція до зменшення долі тих, хто говорить, що в їхній парі жінка частіше готує їсти та виховує дітей. Водночас зростає кількість тих, хто говорить, що головування в сім'ї – це спільна справа обох (63% зазначили, що в їхній парі немає чіткої ролі голови і вони спільно вирішують справи; про те, що головою є чоловік зазначили 21% опитаних, що жінка – 14%). Натомість у порівнянні з 2015 роком зросла кількість тих, хто стверджує, що більше заробляє чоловік, до минулого року спостерігалася зворотна тенденція. Домашні справи завдяки розвитку технології та побутових сервісів потребують з кожним роком все менше часу, а нова норма маскулінності передбачає, що батько більше включений у процес виховання, а не лише є «економічним» додатком в сім'ї. [Соціологічна група “Рейтинг”, 2021: с.10]

Це зводиться до того, що на сьогодні традиційні стереотипні упередження про ролі чоловіка та дружини поступово відходять у минуле. Історичний досвід українського суспільства свідчить, що колись у зв'язку з покладанням великої відповідальності на чоловіка, як годувальника родини, його завантаженістю важкими фізичними справами, у нього скоріш за все, просто не вистачало часу на виховання дітей. Тому ця роль першопочатково покладалася виключно на жінку, як матір, яка є для дитини найближчою. Це колись й посприяло масовому поступовому усталенню гендерно-рольових стереотипів у свідомості населення. Нині ми поступово все більше набуваємо рис егалітарного типу сім'ї, що виражається в першу чергу, у більшій “включеності” чоловіка у побутові справи, так і в обов'язки по догляду за дитиною.

Якщо вести мову про те, хто в сім'ях частіше готує їжу, то знову ж таки, звернувшись до дослідження Соціологічної групи "Рейтинг" (проведене у 2021 році, вибірка 1500 респондентів), можна проілюструвати, що «64% представників сімей заявили, що в них приготуванням їжі частіше займаються жінки. 56% респондентів заявили, що побутовими справами теж частіше займаються жінки. Однак, разом з тим, 32% заявили, що готують їжу порівну і чоловіки, і жінки, а 40% сказали, що порівну займаються хатніми справами. Водночас, вихованням дітей близько половини опитаних займаються обоє члени подружжя. Та разом з тим, кожен четвертий зазначив, що частіше проводить час з дітьми саме дружина. Крім цього близько 50% респондентів зазначили, що керують бюджетом родини та займаються організацією сімейного відпочинку як чоловік, так і дружина. На противагу, кожен третій зазначив, що сферами дозвілля та фінансів частіше розпоряджаються жінки». [Соціологічна група "Рейтинг", 2021]

«Загалом факт того, що жінка займається домогосподарством сприймається більш позитивно, ніж коли «домом займається чоловік, а жінка заробляє гроші» (65 і 44% відповідно). Водночас, жінки більш позитивно ставляться до того, щоб чоловік займався домом, а чоловіки більше погоджуються з тим, що бути домогосподаркою для жінки – це такий же спосіб реалізувати себе, як і працювати на роботі». [Соціологічна група "Рейтинг", 2016]

Крім того, дослідження, проведене у 2015 році, встановило цікаву закономірність – «із збільшенням рівня освіти респондентів збільшується підтримка тези про те, що «якщо чоловік займається домом, а жінка заробляє гроші – у цьому немає нічого поганого», і відповідно зменшується схвалення тези, що «статус домогосподарки для жінки - це один із способів реалізувати себе, як і займатись трудовою діяльністю». [Соціологічна група "Рейтинг", 2016]

На сьогодні змінився образ сучасної жінки. Вона вже має здатність та бажання заробляти гроші та робити кар'єру не гірше, ніж типовий чоловік. У

зв'язку з тим, що жінка стала менше залежати від чоловіка у фінансовому плані, їх шлюб фактично став втрачати ознаки необхідного економічного партнерства. Це в свою чергу, стало причиною створення двох центрів життя – “дім-робота” (поєднання службових та особистих обов'язків). Поява надійних способів контрацепції стала визначною силою в історії суспільства. Ця подія й посприяла тенденції відокремлення сексуальності від зачаття. Як наслідок – збільшення віку народження першої дитини. Також змінились погляди стосовно сексуальної моралі - соціальний контроль за сексуальною поведінкою став менш вираженим – рішення одружитись та розірвати шлюб почали сприйматися суспільством цілком прийнятно.

Отже, розподіл обов'язків в сучасній сім'ї характеризується, з одного боку, узгодженою моделлю сімейних відносин (з традиційним або демократичним нахилом), з іншого боку, на нього має вплив рівень освіченості людини, особисті установки, ситуативність та в першу чергу, особисте бажання кожного забезпечити гармонійні шлюбно-сімейні стосунки з другою половинкою. Як показує досвід, стереотипний розподіл сімейних ролей на “чоловічі” та “жіночі” ролі поступово відходить в минуле, на зміну приходить прагнення до рівноправного, ситуативного розподілу шлюбно-сімейних ролей, що впливає на збільшення кількості прихильників егалітарної моделі сім'ї.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі був здійснений вторинний аналіз соціологічної інформації, що дозволило з'ясувати сучасний стан української сім'ї та визначити основні тенденції її розвитку на підставі проведених емпіричних досліджень та проаналізованих наукових статей. Крім цього, були окреслені основні шлюбно-сімейні ролі чоловіка та дружини з огляду на певну модель сім'ї.

В першому підрозділі були описані сучасні зміни у репродуктивній поведінці населення, здійснено порівняння показників шлюбності та розлучуваності, визначено чинники, які впливають на нестабільність та розрив

шлюбних відносин, з'ясована тенденція зміни середнього віку вступу до шлюбу та народження першої дитини, а також основні причини створення сім'ї.

Другий підрозділ дозволив з'ясувати ключові ролі членів сім'ї, які традиційно закріплюються в залежності від статі, однак наголошено, що на сьогодні ці жорсткі умови розподілу поступово розмиваються: жінка може заробляти гроші та відповідати за матеріальне забезпечення нарівні з чоловіком, чоловік може приймати участь у побутових справах, доглядати за дітьми та при нагоді замінити жінку на кухні.

Сучасна сім'я все більше набуває ознак демократичної, з рівноцінним розподілом ролей серед членів подружжя. Однак, як демонструють результати досліджень, ми ще остаточно не відійшли від традиціоналістичних стереотипів стосовно вимог функціонування типової сім'ї, а саме розподілу шлюбно-сімейних ролей. Основна роль чоловіка ("годувальник родини") та жінки ("мати", "берегиня домашнього вогнища") ще має відгук в поглядах та цінностях нашого суспільства, однак поступово спостерігається розмиття цих кордонів.

РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ОСНОВНІ СФЕРИ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

2.1. Соціальні наслідки пандемії COVID-19 : гендерний аспект

На сьогодні новини про пандемію COVID-19 є найбільш згадуваними у всіх джерелах ЗМІ. Адже ця глобальна проблема за короткий термін охопила увесь світ, проникаючи у всі сфери людського життя: починаючи з економічної, політичної та соціальної, закінчуючи освітньою, культурною та духовною. Вона принесла за собою безліч деструктивних явищ, які відобразились в першу чергу, на державній економіці, бізнесі, функціонуванні різних соціальних інститутів (освітніх, релігійних, культурно-виховних тощо). Задля сприяння зменшення захворюваності, держава вимушена була внести обмеження в роботу різноманітних закладів, відвідування яких для нас всіх вже давно стало невід'ємною частиною повсякдення. Ці обмеження (або в період локдауну взагалі, закриття) викликали з боку суспільства неоднозначні реакції, адже це в першу чергу вдарило по їх "гаманцю" та кар'єрі. Відомо, що частина українських компаній (зокрема, мікро- та малого бізнесу) припинили своє існування, інші були вимушені скоротити частину свого персоналу, відправити працівників в неоплачувану відпустку (що часто закінчувалась звільненням).

Зокрема, за результатами опитування, проведеного навесні 2020 року Спілкою Українських Підприємців (СУП) за підтримки UMG (Української маркетингової групи), в той період «майже 60% власників бізнесу продовжували діяльність під час обмежень (це переважно великий та середній бізнес), ще 29% – припинили роботу та 6% підприємців повністю вимушені були закрити бізнес (здебільшого представники мікробізнесу)». [Спілка Українських підприємців, 2020]

Пандемія коронавірусу не має аналогів у новітній історії, оскільки хвороба ця абсолютно нова, небезпечна та досі не досить досліджена. Лише економічно спроможним країнам (наприклад, Китай, Японія, Австралія) в перші місяці вдалося зазнати менших втрат, завдяки тому, що їм вдалося організувати належним чином урядові та медичні заходи, які посприяли

зниженню рівня захворюваності, порівняно з низкою інших країн (в т.ч. Україною).

Як і будь-який суспільний процес, пандемія має гендерний аспект, який викликав певною мірою загострення соціальної нерівності, від якої постраждали в першу чергу, жінки.

Для початку, спробуємо розібратись із викликами, які принесла дана соціальна проблема для жінок у трудовій сфері, звернувшись як до міжнародних, так і до вітчизняних досліджень, проведених за останні 1-2 роки.

Зокрема, моніторингове дослідження Геллапа, проведене в США з лютого 2020 року по лютий 2021 року продемонструвало суттєвий розрив у відсотковому відношенні робочої сили чоловіків та жінок – «станом на лютий 2021 року робоча сила жінок знизилась на 3,1%, ніж роком раніше, а чоловіча сила на 2,2%. Розрив у зміні робочої сили становить приблизно на 493 000 більше жінок, ніж чоловіків, які відсутні з робочої сили з моменту початку пандемії. Це різниця між приблизно 2,3 мільйонами жінок, які зникли безвісти серед американської робочої сили станом на лютий 2021 року, порівняно з 1,8 мільйонами чоловіків». [Rothwell, 2021]

На думку дослідників, це пояснюється професійними відмінностями між чоловіками та жінками. Згідно з аналізом Геллапа, проведеного в 2019 році, «жінки досить часто задіяні в професіях, де спостерігався найбільший сплеск безробіття (сфера обслуговування, приготування їжі тощо). Разом з тим, недостатнім є представництво жінок в сферах виробництва, машинобудування та управління, (які в більшості були позбавлені звільнень)». [Rothwell, 2021]

Крім цього, можна привести в приклад жінок, які працювали до карантину у сфері медицини або освіти (типових для представниць «слабкої» статі, які в період пандемії не повернулися на свої робочі місця. Відомо, що професії медичного працівника, а також вчителя, вихователя на сьогодні найбільш схильні до ризику захворювання на COVID-19, оскільки такі фахівці чи не найчастіше контактують із хворими (або носіями) цієї хвороби. Враховуючи той факт, що у лікарню на сьогодні звертається велика частка осіб,

інфікованих коронавірусом, а в школах та дитячих садочках дуже складно забезпечувати належні умови щодо запобігання захворювання та соціальної дистанції, жіноча половина населення, цілком ймовірно, може прийняти рішення тимчасово залишитись без роботи (або змінити її), щоб убезпечити своє здоров'я та життя.

Підтвердження даної тези можна знайти у дослідженні 2021 року, про досвід “весняного локдауну”, який ми на сьогодні проживаємо. Дослідниками підкреслюється, що переважно саме такі сфери (медицина, освіта, побутові послуги, роздрібна торгівля) є найризикованішими з точки зору зараження вірусом. Крім цього, значно посилилось традиційне навантаження на жінок із ведення домашнього господарства та догляду за дітьми. [Шоломицька, 2021] Але про це ми будемо говорити трохи згодом.

Та все ж, під деструктивний економічний вплив пандемії підпали й чоловіки, які посідають переважну більшість посадових місць (в т.ч. керівних) у транспортній та туристичній сферах, які з початком карантину почали зазнавати кризи у зв'язку з обмеженням внутрішнього та зовнішнього переміщення громадян.

Крім того, «як свідчить попередній досвід, чоловіки мають нижчу спроможність до соціальної адаптації: вони болісніше переживають втрату роботи, зниження рівня доходів та соціального статусу. Реакцією чоловіків часто є депресія та асоціальна поведінка (про що свідчить зростання рівня домашнього насильства), вживання більшої кількості алкоголю (що підтверджують соціологічні опитування) та наркотиків». [Кисельова, 2020: с. 45]

З вищезазначеного випливає, що жінки частіше, ніж чоловіки, можуть перебувати без роботи у період карантину, на противагу чоловікам, які відіграючи роль основного годувальника в родині, змушені шукати роботу, або тимчасові варіанти заробітку.

Отже, обмежувальні карантинні заходи вплинули на зростання рівня безробіття в цілому. «На кінець квітня 2020 року кількість зареєстрованих

безробітних становила 457 005 осіб, серед яких жінок – 57%. Кількість безробітних збільшилася на понад 145 тисяч, або на 31% у порівнянні з відповідним періодом минулого року. Разом з тим, серед працевлаштованих жінки складають лише 25%». Що свідчить про те, що на ринку праці є дефіцит робочих місць для жінок. [Кисельова, 2020: с. 45]

У зв'язку з поширенням розростання пандемії COVID-19, все більше набувати поширеності стала дистанційна робота. Однак такий спосіб роботи далеко не для всіх підприємств був зручним (особливо у виробничій сфері та сфері обслуговування), тому більшість погоджувалась переходити на віддалену роботу тимчасово і якщо є можливість виконувати робочі обов'язки за домашнім комп'ютером. В протилежному випадку, сектор установ і організацій, який не мав змоги забезпечити дистанційну роботу, відправляли своїх працівників у відпустки за власний рахунок або в щорічні відпустки. Також на початку першого карантину часто були випадки урізання заробітних плат, які на жаль, не всі компанії зобов'язувалися виплатити в майбутньому. Ніби й невтішна ситуація, але для більшості громадян цей варіант був кращим, ніж зовсім втратити роботу.

Згідно з даними дослідження “Трудові права жінок у часи пандемії COVID-19”, що проводилось компанією «ЮрФем», «під час карантину: 37% респонденток перейшли на дистанційну роботу, 11% - на гнучкий графік роботи. У більш як третини (41%) опитаних жінок режим роботи не змінився». [Шуневич, 2021]

Дистанційна робота, з одного боку, сприймалась працівниками позитивно, оскільки перебуваючи тривалий час вдома, можеш відчувати себе набагато комфортніше та вільніше, ніж в офісній обстановці. Однак з іншого боку, такий формат міг несприятливим чином відобразитися на ефективності та добросовісності працівників (оскільки фактично немає можливості перевірити наявність людини на робочому місці). В доповнення, виникають складнощі поєднання професійних та домашніх обов'язків (найбільш актуальна проблема для жінок).

В режим “онлайн” вимушені були перейти й освітні заклади (ВНЗ, коледжі, школи, курси). Онлайн-освіта на сьогодні є одним з поширених трендів, який з одного боку, мав посприяти закріпленням навичок самоосвіти, а з іншого боку, призвів до закріплення переважно сидячого способу життя. Цьому деструктивному наслідку посприяло й закриття спортивних секцій, тренажерних залів. Всі ці заходи, основною метою яких є збереження здоров'я громадян від впливу нового вірусу, з іншого боку породили ряд деструктивних наслідків, які увійшли в звичку частини населення.

«ВООЗ прирівнює поширення зайвої ваги у світі до епідемії: майже 40% землян переїдають, мають надлишкові кілограми, і в останні роки від ожиріння та супутніх хвороб помирає значно більше людей, ніж від голоду». [Солонина, 2021]

У зв'язку із закриттям (або обмеженням роботи) кафе, ресторанів, кінотеатрів та інших закладах культури, українці стали набагато рідше проводити час за межами домівки. На це вплинув певною мірою, як страх захворіти, так і незручності, які спричинені карантинними обмеженнями. Однак, з початку карантину все більше людей можна було побачити на свіжому повітрі: на природі, в парках, скверах. Збільшилась популярність “вилазок на природу” з пікніком, шашликами. Звичайно, такий спосіб відпочинку не виключає ймовірності заразитись, та все ж, як свідчить суспільна думка: “За межами приміщення вона мінімальна”. Саме тому, українські родини стали більше часу проводити разом на свіжому повітрі.

Карантинні обмеження, спричинені пандемією, винятковим чином вплинули на туристичну галузь, в якій працює більшість жінок. У зв'язку із закриттям / обмеженням виїзду за кордон, туристичні компанії почали зазнавати суттєвих фінансових втрат.

Доповнимо вищезгадану інформацію даними про суб'єктивну оцінку населення щодо коронавірусу, звернувшись до результатів опитування соціологічної групи Рейтинг 2020-2021 року “Соціологія карантину: страхи та оцінки населення” (вибірка 1060 респондентів, репрезентативна за віком,

статтю, регіонами і типом поселення). На початку розростання епідемії (квітень 2020 року) люди найбільше слідкували за новинами стосовно поширення коронавірусу, оскільки проблема була новою та нерозвіданою, незважаючи на те, що захворюваність в країні на той час була мінімальною. Зокрема, у квітні 2020 року 76% - часто цікавилися новинами про COVID-19, у вересні того ж року, цей показник знизився до 43% (у зв'язку з частковим налагодженням економічної ситуації в країні). При чому, порівняно з 2021 роком, рівень захворюваності тоді був помітно меншим. Друга хвиля розповсюдження інтересу населення до новин щодо цієї проблеми почалась у листопаді 2020 року (66% опитаних - часто цікавились новинами), яка поступово знижувалась до 49% у лютому 2021 року. На сьогодні дослідники прогнозують нову хвилю зростання цього показнику з початком весняного локдауну – у березні 2021 року регулярними глядачами новин про пандемію стали 59% опитаних. [Соціологічна група "Рейтинг", 2021]

При чому, останнє опитування соціологічної групи Рейтинг (18-19 березня 2021 року) продемонструвало й цікавий розподіл відповідей респондентів на питання стосовно страху захворіти на коронавірус: «близько 55%-60% дуже бояться захворіти, натомість 73% скоріше хвилюються за здоров'я своїх рідних та близьких, ніж за власне». [Соціологічна група "Рейтинг", 2021]

Якщо вести мову про розподіл за статевою ознакою: жінки скоріше, ніж чоловіки проявляють стурбованість за власне здоров'я (29% жінок vs 14% чоловіків – дуже хвилюються, що захворіють на коронавірус особисто та 18% жінок vs 36% чоловіків – зовсім не хвилюються). Однак коли справа стосується здоров'я близьких, цей показник серед жінок та чоловіків приблизно на одному рівні (63% жінок та 52% чоловіків – дуже переймаються здоров'ям близьких). [Соціологічна група "Рейтинг", 2021]

Це свідчить про те, що громадяни, з одного боку можуть недооцінювати серйозність захворювання по відношенню до себе, а з іншого боку, намагаються слідувати правилу “Береженого й Бог береже” та зайвий раз не

наражати на небезпеку, в першу чергу, рідних та близьких старшого віку, як найбільш уразливу категорію населення. Серед чоловіків та жінок ця думка відрізняється – як продемонстрували результати дослідження, жінки переживають більш тривожні емоції, коли мова йде про нинішні ризиковані умови карантину.

Отже, пандемія COVID-19 принесла нові виклики для суспільства у всіх ключових сферах життєдіяльності, за відносно короткий період часу внесла зміни в звичний сценарій життя громадян.

2.2. Вплив пандемії COVID-19 на сімейні стосунки в сучасній Україні

Окрім вже згаданих сфер людського життя, пандемія коронавірусу вагомим чином вплинула й на шлюбно-сімейні стосунки. Звернувшись до новітніх соціологічних досліджень спробуємо виявити як деструктивні, так і конструктивні наслідки цього впливу.

В першу чергу, якщо розглядати дану соціальну проблему в її деструктивному прояві, то варто почати з того, що під час карантину посилювалось навантаження на працюючих жінок з точки зору необхідності поєднання робочих та сімейно-побутових обов'язків. Якщо раніше у свідомості людини було чітке розділення сфер “дім” та “робота”, оскільки ці сфери між собою здебільшого не пересікалися та були зосереджені в різних місцях в територіальному сенсі, то з впровадженням вимушеної дистанційної роботи відбулось все в точності навпаки.

Результати опитування у 2020 році «Емоції та поведінка українців на карантині», проведеного Соціологічною групою «Рейтинг», показали, що «серед опитаних 36% жінок і 28% чоловіків стали частіше готувати їжу; 41% жінок і 27% чоловіків частіше займатися домом і прибиранням». [Соціологічна група "Рейтинг", 2020]

З одного боку, спостерігаємо тенденцію до збільшення традиційних вимог з боку суспільства до ролі жінки в сім'ї. Перебування всієї сім'ї вдома протягом цілого дня посилює тягар домашньої роботи, а саме, регулярне

приготування їжі, прибирання тощо. Якщо раніше жінці можна було менше стояти біля плити, оскільки чоловік міг пообідати на роботі, в кафе, а діти – у їдальні в школі, то вимушене перебування вдома здебільшого сильніше “приковує” жінку до кухні та накладає на неї ряд зобов’язань.

Однак, з іншого боку, якщо стосунки в родині до карантину базувались на повазі один до одного, таким сім’ям в цілому, вдавалось частіше розподіляти рівномірно ключові сімейні обов’язки між обома членами подружжя.

Таким чином, з результатів дослідження “Гендерні ролі та стереотипи 2021” [Соціологічна група "Рейтинг", 2021], впливає цікава тенденція до збільшення рівня залученості чоловіка в сімейно-побутові справи, порівняно з попередніми роками (до початку карантину). Маємо припущення, що поява цієї глобальної соціальної проблеми ще більше спричинила розмиття стереотипних поглядів щодо “чоловічих” та “жіночих” подружніх ролей.

Якщо все ж таки говорити про переваги дистанційного режиму праці, які називають жінки, то звернувшись до дослідження «Вплив COVID–19 на права жінок в Україні» Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем» можна зазначити, що по-перше, це чудова можливість не наражати себе на небезпеку захворіти; по-друге, це можливість провести більше часу з сім’єю, коли раніше батьківської уваги їм не вистачало; по-третє, економія часу на дорогу до роботи; по-четверте, можливість ефективно організувати свій робочий графік у звичній, домашній атмосфері. [Шуневич, 2021] Але знову ж таки, накладання на жінку необхідності одночасно справлятися з домашньою роботою (приготування їжі, прання, прибирання тощо) та допомагати з навчанням дітям, які теж перебувають на дистанційному навчанні, призводить до зниження рівня задоволеності жінками умовами карантину, а також до фізичної та моральної виснаженості. У зв’язку з цим, досить часто на виконання роботи протягом дня жінкам просто не вистачає часу, тому вони мають надолужувати все вночі.

«Таке потрібне навантаження (професійна, домашня та доглядова робота) деструктивним чином впливає на здоров’я жінок, оскільки залишає менше часу для турботи про себе, відпочинку та сну. Під час карантину жінки більше за

чоловіків відчувають страх, сум, печаль, почуття провини. Тривога, страх, почуття провини чи відчаю, виснаженість входять до переліку симптомів, пов'язаних з депресією». [Кисельова, 2020]

Якщо говорити про професійні наслідки в поєднанні з гендерними обов'язками членів сімей, то дослідження нам демонструють взаємозалежність статі з наявністю дітей у сім'ї. Йдеться про те, що жінки, які мають дітей, були більш схильні залишати (або втрачати) роботу, за причини складності поєднання професійних обов'язків в умовах пандемії із належним доглядом за дитиною. Наприклад, багато жінок, які працюють кухарями, були схильні припинити трудову діяльність, якщо у них є діти вдома, тоді як кухарі-чоловіки не відчували такого ж тиску і, скоріше за все, залишались у професійній сфері. [Rothwell, 2021]

Зважаючи на той факт, що в українських сім'ях відповідальними за догляд за молодшим поколінням, як правило, виступають жінки, а їх доходи, в середньому, є зазвичай меншими, ніж у чоловіків, цілком очевидно, що саме мами скоріше приймають рішення відмовитись від роботи в період карантину, коли в сім'ї є працюючий чоловік, який є основним годувальником родини. Адже дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як правило, не бажано залишати вдома без нагляду, а найняти няню, або попросити посидіти з дітьми інших членів сім'ї не завжди є можливість. Тому в українських жінок, зазвичай просто немає іншого вибору, як поставити пріоритет на користь виховання малолітніх дітей. Із збільшенням віку дитини ця тенденція поступово знижується.

Не лише дистанційна робота обох членів подружжя, а й дистанційна освіта дітей у школах (на платформах Google Classroom, Zoom та ін.) наклала на батьків ще більше відповідальності за належний рівень навчання їх вихованців. А саме, йдеться про необхідність батьківського контролю за відвідуванням онлайн-уроків на виконання домашніх завдань.

Найчастіше ці обов'язки лягали на жінку, принаймні так зазначили 62% опитаних жінок. Крім того, родина більше часу проводила вдома, тому

зростали обсяги доглядової праці: треба частіше готувати їсти, частіше прибирати тощо. Це ускладнювало роботу з дому, і 10% опитаних зізналися, що через це їм доводилося працювати вночі. (за результатами дослідження 2021 року “Чи є в пандемії гендерний аспект?”, опублікованого на сайті “Гендер в деталях”). [Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем», 2021]

На нашу думку, цілком закономірно, що перебуваючи вдома, є ймовірність погіршення ефективності навчання учнів у зв'язку з тим, що вдома вони не мають змоги відчувати навчальну обстановку, яка стимулювала їх раніше, при відвідуванні уроків в школі офлайн. Їм часто не вистачає самоконтролю в ставленні до освіти, вони часто відволікаються на більш приємні для них справи, які в цілому, впливають на їх успішність в навчанні. І батьки в такому випадку намагаються бути максимально залученими в освітній процес своїх дітей, що може призводити до зростання напруженості поєднання цього важливого виховного обов'язку з іншими, професійними, або побутовими справами.

Тут додалися проблеми із забезпеченням технічними пристроями дітей, які навчаються, і дорослих, які працюють дистанційно, знайти для кожного вільний куток, дати доступ до Інтернету. [Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем», 2021]

Опитування, проведені в Канаді підтвердили, що найбільшою мірою батьків хвилюють проблеми узгодження і збереження балансу у догляді за дітьми, навчанні і допомозі дітям у виконанні їх навчальних завдань та виконанні власних професійних обов'язків (74%), соціалізації дітей в умовах пандемії (71%), самотності дітей та їх соціальної ізоляції (54%) та кількості дитячого «екранного часу» (64%). Суттєво вищим був рівень стурбованості батьків дітей віком до 11 років (80%), аніж старших (55%) школярів. [Statistics Canada, 2020]

В доповнення, результати одного з останніх опитувань населення щодо страхів та оцінок населення щодо карантину, проведеного Соціологічною групою “Рейтинг” (вибірка 1060 респондентів), свідчать про такий розподіл

відповідей на питання “Чи підтримуєте Ви можливе закриття навчальних та виховних закладів в рамках жорсткого карантину (локдауну)?”,: підтримку щодо закриття шкіл та дитячих садочків висловили 63% та 59% респондентів відповідно. На противагу цьому, 34% та 37% відзначили незадоволеність цими вимушеними обмеженнями. І саме серед цієї частки опитаних було найбільше тих, хто має дітей дошкільного та шкільного віку. Це ще раз підтверджує той факт, що працюючі батьки (особливо характерно для жінок) зазнають значимих складнощів у грамотному розподілі професійних та побутових обов’язків. [Соціологічна група "Рейтинг", 2021]

Отже, ми з’ясували, що на батьків, які мають школярів, лягла відповідальність за їх навчальний процес. І як свідчать новітні соціологічні дослідження, саме матері найчастіше вимушені залучатися до цього процесу, рахуючи дні до кінця навчального року.

Як свідчать міжнародні дослідження (зокрема, на прикладі Німеччині), з початком карантинних обмежень, що спричинені появою пандемії, зросла кількість розлучень в країні. Однією з причин цієї тенденції є те, що сім’ї, які й до карантину не були повністю задоволеними своїм подружнім життям, стали частіше звертати увагу на недоліки один одного в умовах вимушеної ізоляції. Якщо раніше деякі актуальні проблеми в родині могли не обговорюватися, “маскуватися”, їх вирішення відкладалося на потім, то нині ці непорозуміння почали тільки загострюватися.

Тож за даними дослідження в Німеччині, «в період весняного локдауну 2020 року вирішили розлучитися 2,2 відсотка з приблизно 2500 респондентів - жителів Німеччини, які перебували у шлюбі. При цьому показник за аналогічний період 2019 року, згідно з даними Федерального відомства статистики, становив 0,42 відсотка». [40] У зв’язку з такою тенденцією, дослідники прогнозують збільшення кількості звернень до суду з метою розірвання шлюбу після карантину, коли ці заклади відновлять свій звичний графік роботи.

Якщо говорити про вітчизняні відділи реєстрації актів цивільного стану та суду, то за даними Міністерства юстиції України, порівняно з 2019 роком, «кількість звернень до даних закладів зменшилась (з 18 329 розірваних шлюбів до 11 828 у першому півріччі 2020 року: з них у судовому порядку було розірвано 1 407 шлюбів в 2019 та 853 – у 2020 році)». Це може цілком пояснюватися карантинними обмеженнями в роботі цих державних органів, що призводить до рішення відкласти розлучення на більш пізній строк [Кіт, 2021]. Але це не виключає ймовірності того, що й в Україні по закінченню карантину кількість звернень до суду з метою розірвання шлюбу буде помітно зростати.

Партнерка Карлі Кінч з юридичної фірми Stewarts описує пандемію як «"ідеальний шторм" для пар, яких карантин змусив проводити набагато більше часу разом. "Причини того, чому люди розлучаються, не змінилися. Нам завжди щось не подобається у стосунках, але через пандемію ці розбіжності вийшли на перший план"». [Медді, 2020]

Зокрема, за даними різноманітних закордонних соціологічних досліджень можна говорити про те, що «приблизно 78% сімей вважають, що під час карантину їхні сімейні стосунки стали вкрай негативними, напруженими і такими, що здатні привести до розлучення». [Коник, 2020]

В період карантину сім'я вважається особливо вразливою соціальною ланкою населення. У зв'язку з раптовою зміною звичного сценарію життя подружжя (спричинена вимушеними карантинними заходами), ситуація з емоційною та психологічною напруженістю в родині може тільки загострюватись, оскільки не всі члени подружжя мають змогу справлятися з подразниками, які приносить їм життя "під одним дахом". Саме тому сучасний світовий досвід демонструє нам тенденції до збільшення рівня розлучень, незапланованих вагітностей, абортів, тощо.

Крім цього, сучасні дослідження пов'язують появу пандемії зі зростанням випадків домашнього насилля в сім'ях. Зокрема, як свідчать дані Національної поліції України, «з квітня по липень 2020 року надійшло 46 249 звернень про домашнє насильство, з них 39 449 звернень від жінок (85% від загальної

кількості) і 570 звернень від дітей (це 1,2 % від загальної кількості)». При тому, у перші місяці цього року, кількість таких звернень була приблизно на чверть вища, ніж від початку впровадження карантину». Це пов'язується з обмеженими можливостями жертв насилля повідомляти про такі інциденти, якщо вони проживають разом із кривдником. [Кіт, 2021] Йдеться не тільки про обмеження у роботі державних органів правосуддя, а й про те, що здебільшого, більша частина населення була вимушена перейти на дистанційну роботу і фактично постійно перебувала у безпосередній взаємодії з членами родини (серед яких міг бути і кривдник).

За даними дослідження Асоціації жінок-юристок України «ЮрФем», близько третини всіх представниць «слабкої» статі, які скаржилися на домашнє насильство, продовжували надалі проживати разом із кривдником та підтвердили, що не мали можливості звернутися в поліцію. [Асоціація жінок-юристок України «ЮрФем», 2021]

Якщо вести мову про переважні види примусу, то серед них були випадки психологічного (образи, приниження, нецензурна лексика тощо) – 41%, фізичного, фінансового насилля. Найрідше було зафіксовано випадки сексуального насильства (9%). [Кіт, 2021]

На нашу думку, тенденція до збільшення випадків домашнього насильства з появою пандемії COVID-19 може піддаватися сумніву, оскільки виявлення такої девіантної поведінки в суспільстві є досить складним та потребує особливого підходу – про цю проблему члени сімей зазвичай відкрито не говорять. Однак все таки це припущення є цілком ймовірним та потребує більш детального дослідження, оскільки ця проблема може бути спричинена несприятливим психологічним кліматом в сім'ї.

Тепер хотілось би зосередитись на конструктивному аспекті впливу пандемії COVID-19 на стосунки в сім'ї, оскільки будь-яке соціальне явище може призводити не тільки до деструктивних наслідків. Завжди є «інша сторона медалі».

Якщо говорити про такі аспекти в конструктивному сенсі, відомо, що певна частина сімей в умовах вимушеної ізоляції майже не піддалися її деструктивному та обмежувальному впливу. Навіть навпаки – сучасне подружжя зазначають позитивні зміни, які внесли в їх життя карантинні умови. По-перше, вони стали більше часу проводити разом та приділяти один одному увагу, якої раніше їм не вистачало. По-друге, деякі зазначають, що карантин посприяв зміцненню емоційного та фізичного зв'язку між ними – завдяки спільному проведенню часу разом, вони почали більше отримувати задоволення один від одного, покращилось сексуальне життя, сформувались більш теплі та довірливі стосунки. Завдяки тривалому перебуванню вдома, обидва члени подружжя стали частіше допомагати, та, за необхідності, замінити один одного у побутових справах: приготування їжі, прибирання, догляд за дитиною тощо. Як ми згадували раніше – чоловіки стали більш включеними в побутові справи.

Як свідчать дані МінЮсту, «за перший квартал 2021 року державні органи реєстрації цивільних актів зареєстрували у п'ять з половиною разів більше шлюбів, ніж розлучень протягом січня-березня цього року (37 120 пар молодят – уклали шлюб, а 6724 – розірвали). [Волков, 2021] Ці дані наочно демонструють конструктивний вплив карантину на стосунки між молодими парами, який не варто недооцінювати.

Значення сімейної підтримки та забезпечення сприятливого психологічного клімату в період кризових умов зростає. І саме тому, якщо в родині панує мир, злагода, атмосфера взаєморозуміння та поваги один до одного, сім'я стає джерелом спокою, натхнення, що допомагає зняти напругу та стрес.

Період самоізоляції - це період, коли інтенсивність зовнішніх, позасімейних комунікацій істотно скоротилася. Саме тому з'явилася можливість повністю сконцентруватися на родині (звичайно, з певними обмеженнями, – наприклад, продовжуючи віддалено працювати) та втілити свої уявлення про ідеальні сімейні ролі. [Коник, 2020]

Тепер поговоримо про стан та значення якості сексуального життя подружжя в сучасний кризовий період.

Зокрема, опитування сімей про вплив карантину на їх статеве життя, проведене в Південних країнах Азії (Бангладеш, Індія, Непал) продемонструвало наступні результати. «45% опитаних членів сімей відзначили, що карантин безумовно вплинув на їх сексуальне життя. Близько 3,3% сказали, що стали займатися сексом набагато частіше - якщо раніше вони робили це раз на тиждень, то тепер більше п'яти разів. Як відзначають 50% подружжя, ізоляція допомогла їм зміцнити емоційну близькість в парі». [Абрамова, 2020]

Однак насправді не все може бути настільки очевидно та однозначно. Кожна людина має здатність по-різному реагувати на стрес: в одних загострюється потреба у сексі, як способі зняти напругу; в інших це бажання навпаки, може притуплятися під впливом хвилюючих настроїв, завантаженості домашніми справами та іншими несприятливими факторами. Крім цього, постійне перебування членів подружжя разом з дітьми в домі (які теж стали частіше перебувати вдома, у зв'язку з дистанційним навчанням) теж зазвичай не створює сприятливих умов для усамітнення.

Згідно результатів новітніх досліджень, суспільство у період пандемії часто переживає пригнічені емоції, депресію, страх невизначеності. І в такому випадку, сексу зазвичай хочеться найменше. Панує й інша думка – секс виступає інструментом заспокоєння, “абстрагування” від негативних емоцій, надання відчуття стабільності. Тобто насправді це досить індивідуальний аспект. Однак точно примітно, що скоротилися подружні зради через те, що в період суворого локдауну було технічно складно організувати побачення десь за межами сім'ї. [Шандра, 2021] Тож, на нашу думку, все таки, не варто нехтувати значенням сексуального життя, оскільки секс, як правило, виступає ефективним способом зміцнити та зберегти стосунки у родині. В доповнення, кожному важливо чітко окреслити рамки свого особистого простору, щоб

запобігти випадкам недорозуміннь, спричинених перебуванням під одним дахом 24/7.

Отже, за даними численних міжнародних та вітчизняних досліджень, як будь-яке інше соціальне явище, пандемія COVID-19 може мати як конструктивний, так і деструктивний вплив на сімейні стосунки. Цьому сприяє, зокрема, сталість подружніх відносин, наявність (або відсутність) поваги між чоловіком та дружиною, а також їх здатність та бажання справлятися з викликами та складнощами, що спричинені карантинними умовами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі був здійснений вторинний аналіз соціологічної інформації, що дозволило з'ясувати соціальні наслідки впливу пандемії COVID-19 на основні сфери життя суспільства як загалом, так і на рівні шлюбно-сімейних відносин.

В першому підрозділі були окреслені соціальні зміни в різних сферах життя суспільства в гендерному розрізі. Зокрема, було розглянуто основні наслідки, які спричинила поява цієї глобальної проблеми: економічна криза в країні, закриття дрібних підприємств (здебільшого мікро- та малого бізнесу), зростання рівня безробіття, переведення працівників на дистанційну роботу та конфлікт поєднання робочих обов'язків з побутовими, навчання в режимі онлайн, реакції суспільства на закриття публічних закладів, погіршення фізичного здоров'я у зв'язку з малорухливим способом життя, переорієнтація туристичних практик тощо.

Другий підрозділ дозволив проаналізувати різноманітні аспекти впливу карантинних обмежень на життя сучасних сімей. Було з'ясовано, що у зв'язку з тривалим перебуванням на ізоляції, з одного боку, члени родини стали краще розуміти один одного ("пандемія дозволила зміцнити стосунки"), з іншого боку, навпаки – призвела до збільшення рівня непорозуміннь між подружжям, перезавантаженістю сімейними обов'язками, конфлікт поєднання побутових справ з дистанційною роботою, звуження особистого простору та інші наслідки

щодо погіршення психологічного клімату, які в гіршому випадку, можуть призводити до зростання рівня розлучень та випадків домашнього насильства.

Пандемія COVID-19 спричинила безліч викликів для сучасного суспільства, до яких воно заздалегідь не було підготовлене. Тому в теперішній кризовий період, перш за все, важливо зберігати спокій, вміти абстрагуватись від негативу та сприяти зміцненню, збереженню стосунків з ближнім (особливо, коли питання стосується збереження сім'ї).

РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА СІМЕЙНУ СФЕРУ

3.1. Організація та методика пілотного дослідження впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки українців

За допомогою вторинного аналізу проведених емпіричних досліджень, ми змогли виявити сучасні тенденції функціонування сім'ї в період пандемії COVID-19 у більш широкому та загальному вимірі. Було розглянуто як конструктивні, так і деструктивні наслідки впливу умов пандемії на життя сучасних сімей в гендерному розрізі.

Окрім цього, ми вирішили провести власне пілотне дослідження [Див.: Додаток 1], *метою* якого є перевірка наявних наслідків впливу карантинних обмежень на шлюбно-сімейні стосунки та задоволеність мікрокліматом в родині. Проведення саме розвідувального міні-дослідження дало б змогу підтвердити, або спростувати поставлені гіпотези дослідження. Крім цього, це можливість протестувати опитувальник, який можна було б використовувати в подальших дослідженнях на подібну тематику. Ключовими *завданнями* нашого міні-дослідження були:

1. Визначення основних сімейних ролей чоловіка та дружини
2. Оцінка задоволеності членами сімей їх подружніми відносинами (сімейний мікроклімат) в період карантинних обмежень
3. З'ясування наявності змін в розподілі сімейних обов'язків та ролей в українських родин

Проведене дослідження складалось з 4 етапів: розробка програми соціологічного дослідження та інструментарію, безпосередній етап збору інформації (опитування), обробка та аналіз отриманих даних, а також представлення результатів та висновків дослідження.

Для досягнення основної мети ми обрали метод онлайн-опитування на платформі Google Forms, як найбільш зручний та ефективний. З його допомогою, за короткий термін вдалося провести розсилку посилання на опитування на електронні сторінки та месенджери респондентів. Крім цього,

його ключовою перевагою був саме дистанційний спосіб проведення, який дозволив уникнути тісних контактів з респондентами. В інакшому випадку, вибір особистого опитування міг би вплинути на якість дослідження та залучення необхідної кількості респондентів (сьогодні не кожен хоче зайвий раз вступати в розмову із малознайомими людьми задля запобігання можливого інфікування). Саме тому, на нашу думку, цей спосіб дозволив отримати найбільш повний обсяг соціологічної інформації, який ми не змогли б отримати, використавши інший тип опитування.

В процесі дослідження ми опитали 130 респондентів (65 чоловіків та 65 жінок), які перебувають в офіційному шлюбі та проживають в Києві та Київській області. Цільова аудиторія нашого дослідження відбиралась за попереднім рекрутом респондентів.

Анкета складається з 20 запитань з номінальною та порядковою шкалами.
[Див.: Додаток 2]

Структуру опитувальника ми поділили на 5 блоків, завданням кожного з яких є виявлення конкретних позицій, які нас цікавлять. Крім цього, такий розподіл був підготовлений перш за все, з тією метою, щоб респонденту було візуально легше заповнювати опитувальник.

Структура анкети:

Блок 1. Соціально-демографічний профіль цільової аудиторії

Блок 2. Типовий розподіл шлюбно-сімейних обов'язків

Блок 3. Асоціації з пандемією COVID-19

Блок 4. Зайнятість та дистанційна робота в умовах карантину

Блок 5. Зміни в сімейних ролях під час карантину

Блок 6. Виховання та догляд за дітьми в умовах пандемії

На основі зібраних даних був створений масив за допомогою програми SPSS, який підлягав подальшій обробці та аналізу.

3.2. Аналіз результатів пілотного дослідження

Провівши польовий етап дослідження та зібравши необхідний об'єм інформації, ми можемо представити досить цікаві результати, які варті уваги. Тож спробуємо продемонструвати отримані дані як в цілому (серед всіх респондентів) так і в гендерному розрізі, порівнявши думку чоловіків та жінок щодо наслідків впливу пандемії на їх сімейні відносини та розподіл ролей.

Блок 1. Соціально-демографічний профіль цільової аудиторії

Перш, ніж перейти до безпосереднього аналізу, для початку представимо інформацію щодо соціально-демографічних характеристик нашої цільової аудиторії.

Тож, як ми зазначали раніше, вибірковою сукупністю дослідження виступають **65 чоловіків та 65 жінок (50% / 50%)**. За віковим розподілом, ядро опитаних складають респонденти **36-45 років** (серед яких помітно виділяється доля **жінок**) [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.1.1], інші вікові сегменти (18-25, 26-35, 46-55 років) представлені приблизно рівномірно, на рівні **19%-22%**. Найменше в опитуванні прийняло участь представників сімей старшого сегменту - віком 56+ (**9%**). [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.1]

Загалом, більше третини респондентів мають рівень доходу **середній плюс**, чверть – рівномірно **середній та високий** [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.2]. Якщо говорити про розподіл даних у розрізі статі, **жінки** складають більшу частину опитаних з **низьким рівнем доходу**, натомість, більшість чоловіків **мають високий рівень** матеріального добробуту [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.1.2].

Переважає більшість респондентів на даний момент працюють на повній основі (71%) [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.3]. При чому, ядро складають саме **чоловіки** (81% проти 61% працюючих жінок, N=65 на кожну ЦА) [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.1.3]. З цього випливає висновок, що на сьогоднішній день, жінки частіше залишаються вдома без роботи (або мати часткову зайнятість), займаючись домогосподарством, доглядати за дітьми тощо, в той

час, як чоловік традиційно лишаються відповідальними за матеріальне забезпечення сім'ї.

Більше половини опитаних перебувають в офіційному шлюбі разом зі своїм чоловіком/дружиною **від 10 та більше років, чверть** – молоді сім'ї (**від 1 до 5 років разом**), **17%** - від 5 до 10 років та **7%** - новостворені сім'ї (менше 1 року тому зареєстрували свій шлюб) [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.4]. За статевим розподілом різниця у показниках тривалості шлюбу не є значущою, знаходиться приблизно на одному рівні серед чоловіків та жінок [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.1.4].

Серед всіх опитаних, **54%** мають дітей до 18 років. [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.5]. Варто зазначити, що серед них виділяється значна доля жінок-мам, натомість, переважна більшість чоловіків – поки що не мають дітей. [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.1.5].

Блок 2. Типовий розподіл шлюбно-сімейних обов'язків

Для досягнення першого завдання нашого міні-дослідження (визначення основних (типових) сімейних ролей чоловіка та дружини), ми вирішили проаналізувати розподіл відповідей на питання “Хто у Вашій сім'ї, парі зазвичай...”:

- Готує їжу
- Займається домашніми справами (прибирання, прання і т.д.)
- Розпоряджається сімейним бюджетом
- Організовує сімейний відпочинок
- Є головою родини
- Більше заробляє
- Виступає ініціатором сексуальних стосунків.

Тож, як зазначила переважна більшість опитаних, традиційно, відповідальною за **приготування їжі** в сучасних сім'ях вважається **жінка**. При чому, майже **чверть** респондентів підкреслили, що цей обов'язок лягає **ВИКЛЮЧНО** на жіночі плечі [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1]. Цікаво, що за суб'єктивним сприйняттям, переважна більшість жінок зазначили, що **ЛИШЕ**

ВОНИ виконують цей обов'язок (без включеності чоловіка). Натомість, **більше половини чоловіків** стверджують, що незважаючи на те, що жінка частіше готує їжу у їх сім'ях, за необхідності, **чоловік може підмінити жінку** на кухні. Також приблизно **п'ята частина** опитаних чоловіків та жінок виконують цей обов'язок **порівну**, ситуативно (не закріплюючи цю роль за одним із членів подружжя) [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.1].

Якщо розглядати інший, традиційно “жіночий” обов'язок, тут ситуація дещо відмінна: зокрема, **40% респондентів** розділяють **побутові справи** між собою та в інших **40%** - частіше прибиранням, пранням займається **жінка** [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.2]. Ці дані ілюструють тенденцію до **розмиття жорсткого традиційного закріплення цієї ролі за жінкою** на користь рівноправного способу розподілу. Серед респондентів, які зазначили, що домашніми справами займається **ЛИШЕ** жінка, очевидно, переважає кількість жінок. Натомість чоловіки відзначили, що їх дружина **ЧАСТІШЕ** пореється по дому (знову ж таки, не виключаючи можливої участі чоловіка в цій справі, за потреби) [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.2].

Переважаюча більшість респондентів підкреслили, що сімейним бюджетом розпоряджаються **разом з чоловіком / дружиною порівну (57%)** [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.3]. Тобто незважаючи на те, хто у сучасних сім'ях виступає відповідальним за матеріальне забезпечення, розгляд фінансових питань намагаються узгоджувати спільно. Однак, за суб'єктивним сприйняттям, так вважає **переважна більшість жінок**, порівняно з чоловіками. В свою чергу, серед тих, хто відзначив, що такі питання зосереджуються **СКОРІШЕ** в руках чоловіка, досить сильно виділяється саме **доля представників “сильної” статі** [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.3].

Якщо вести мову про обов'язок щодо організації сімейного відпочинку, ця роль також, здебільшого **не закріплюється** за кимось із членів подружжя [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.4]. Та все ж, цікаво, що **жінки та чоловіки** відводять цю роль **скоріше для себе**. [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.4]. Це цілком може пояснюватись конкретним характером проведення сімейного

дозвілля. Наприклад, на нашу думку, жінки зазвичай можуть брати на себе відповідальність щодо організації відпочинку на природі (прогулянки в парку, пікнік тощо). Крім цього, мами частіше підбирають оптимальний варіант дозвілля для дітей (відвідання зоопарків, дитячих майданчиків). Чоловіки ж, в свою чергу, зазвичай займаються організацією походу в кафе, ресторан, а також туристичні поїздки для всієї родини на далекі відстані – тобто беруть відповідальність за ті сфери відпочинку, де особливо вирішальним є фінансовий чинник.

Роль голови сім'ї у переважній більшості опитаних також **НЕ вважається** закріпленою виключно за чоловіком, у традиційному сенсі. Однак, якщо звернути увагу на відсоткове співвідношення крайніх відповідей, ми можемо помітити, що чоловікам **у п'ять разів частіше** відводять ключову роль у прийнятті найважливіших рішень, ніж жінкам [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.5]. Варто зазначити, що так вважає **саме більшість чоловіків**. Отже, на сьогодні стереотипне відведення цього обов'язку на чоловіка ще не втрачає своєї актуальності. Та знову ж таки, значна частина сучасних українських сімей вже виконують цю роль ситуативно (особливо на думку жінок, які прийняли участь у дослідженні) [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.5].

Незважаючи на те, що роль голови родини на сьогодні здебільшого **НЕ** є закріпленою за кимось одним з членів подружжя, все ж, більшим фінансовим потенціалом володіють саме представники **“сильної” статі**. Як продемонстрували результати нашого пілотного дослідження, в сучасних сім'ях **чоловіки більше заробляють, ніж жінки** [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.6]. У статевому розрізі можна звернути увагу на те, що саме вони з великим відривом підтвердили це твердження [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.6]. Тож, на сьогодні у суспільстві панує **стереотипне переконання** про те, що відповідальним за матеріальне забезпечення родини має бути чоловік. Однак це зумовлено й переліком інших можливих чинників: наприклад, в найбільш прибуткових сферах зайнятості працює більшість чоловіків (ІТ, технічні посади тощо); або

фокус уваги жінок не завжди спрямований на створення кар'єри, якщо їх сім'я наразі перебуває у достатку, завдяки діяльності чоловіка.

Розподіл відповідей щодо ініціатора сексуальних стосунків розділився на дві найбільш виражені групи: 1) представники сімей, де ситуативно **як чоловік, так і жінка** можуть брати за це ініціативу (**51%**); 2) ті родини, в яких **чоловіки частіше проявляють** цю роль (**35%**) [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.7]. За суб'єктивним сприйняттям чоловіків та жінок значного розриву у відповідях респондентів не спостерігається [Див.: Додаток 3, Діаграма 2.1.7].

Отже, як свідчать дані щодо аналізу типового розподілу подружніх обов'язків сучасних членів українських сімей (які, зокрема, проживають у Києві та Київській області), на сьогодні все більше спостерігається тенденція до розмиття жорстких умов відмежування “чоловічих” та “жіночих” ролей в родині. Сім'я все більше набуває демократичних ознак. Однак, стереотипне розмежування окремих сімейних обов'язків ще остаточно не втрачає своєї поширеності та знаходить відображення у функціонуванні певної частини представників українських сімей.

Блок 3. Асоціації з пандемією COVID-19

Перед безпосереднім аналізом впливу умов пандемії на шлюбно-сімейні відносини та якість подружнього життя сучасних сімей, ми вирішили додатково з'ясувати, що найперше спадає на думку респондентам, коли вони чують слово “пандемія COVID-19”.

Оскільки ця глобальна соціальна проблема своєю появою, в першу чергу, поставила під загрозу здоров'я та життя людей, переважна більшість опитаних спонтанно асоціювали її з **негативними, тривожними емоціями**. Зокрема, найчастіше респонденти перераховували обмежуючі заходи, спричинені карантинними умовами (ізоляція, масковий режим, криза). У кожного двадцятого слово “пандемія COVID-19” викликає такі негативні емоції, як страх, паніка, безвихідність, хвилювання за здоров'я близьких тощо. Ймовірно, представники сімей, які вже перехворіли цією хворобою (або були свідками її фатальних наслідків) свідчили про її небезпеку, яку не варто недооцінювати

(смерть, лікарня, страждання, витрати, збитки, вакцинація тощо). У певної частини опитаних пандемія викликає емоції роздратування, закритості, втоми від сучасного перебігу подій у світі [Див.: Діаграма 3].

Також **8%** не сприймають дану проблему всерйоз, переконуючи, що її надто “роздули”, створивши ілюзорну паніку на рівному місці. І лише у 3-4% домінують оптимістичні настрої щодо пандемії (віра в найкраще, можливості для розвитку, вихід із зони комфорту) [Див.: Діаграма 3].

В доповнення, 3% опитаних вважають, що пандемія – це наслідок життєдіяльності людства та 2% вбачають в ній біологічну зброю, змову олігархів [Див.: Діаграма 3].

Діаграма 3

Асоціації з пандемією COVID-19, N=130, %

Отже, серед переважної більшості респондентів домінують негативні асоціації з пандемією та карантинними обмеженнями, оскільки ця соціальна проблема в першу чергу, стосується здоров'я та життя людини. З іншого боку, представники сучасних сімей вже втомилися від її обмежувальних умов та прагнуть відновити звичні реалії життя (які були до карантину).

Блок 4. Зайнятість та дистанційна робота в умовах карантину

Для 2/3 опитаних, пандемія COVID-19 здебільшого не вплинула на зміни в завантаженості робочими обов'язками (особливо для чоловіків, які продовжували працювати так само, як і до карантину). Приблизно п'ята частина респондентів під час карантину стали працювати менше (серед яких виділяється доля жінок). І лише у 17% - робоча завантаженість помітно збільшилась [Див.: Додаток 3, Діаграма 4.1 та 4.1.1].

Більше половини представників сучасних сімей (серед яких значимо виділяється доля жінок) в період карантину **працюють/працювали дистанційно** (68 респондентів зі 130). Зокрема, вони виділяють такі ключові **переваги віддаленої роботи**: економія часу та грошей на дорогу, можливість вдало поєднувати робочі та домашні обов'язки, менший ризик захворіти. Менше половини зазначили, що дистанційна робота дає можливість проводити більше часу з рідними, а також не прокидатися раніше (щоб зібратись на роботу). Разом з тим, найбільш хвилюючими її **недоліками** для членів сімей є обмеження особистого простору (коли всі вдома, заважають сконцентруватись, побути на самоті), а також відсутність робочої обстановки, яка мотивує та контролює. Певна частина респондентів підкреслили, що віддалена робота має менше можливостей для контролю за виконанням службових обов'язків та може впливати на якість роботи загалом. Крім цього, кілька представників подружжя говорили про складність поєднання робочих та домашніх обов'язків [Див.: Додаток 3, Діаграма 4.2-4.4 та 4.1.2].

Цікаво, що більше половини опитаних чоловіків (значимо більше, ніж жінок) не мали в період пандемії досвіду дистанційної роботи, продовжували/продовжують працювати офлайн [Див.: Додаток 3, Діаграма 4.1.2]. Ймовірно, це може пояснюватися сферою їх зайнятості, де робочий процес неможливо зосередити у віддалених умовах (напр. виробництво, обслуговування тощо).

Отже, пандемія COVID-19 з одного боку, певним чином вплинула на рівень завантаженості робочими обов'язками та з іншого боку – посприяла

“популяризації вимушеної дистанційної роботи”, досвід якої довелося отримати значній частині респондентів. Незважаючи на суттєві недоліки віддаленої роботи (обмеження особистого простору, службова демотивованість тощо), представники українських сімей відчули на собі і її вагомні переваги, які вони не мали під час роботи в офлайн-режимі.

Блок 5. Зміни в сімейних ролях під час карантину

Переходимо до основної частини нашого аналізу щодо характеру впливу пандемії на розподіл сімейних обов’язків та мікроклімату в родині. Для початку, спробуємо з’ясувати, чи відбулися зміни в розподілі подружніх ролей, порівняно з періодом до карантину.

В період карантину суттєвих змін стосовно того, хто в сім’ї розпоряджається сімейним бюджетом не було виявлено. Як було зазначено раніше, переважна більшість респондентів намагаються вирішувати фінансові питання порівну, ситуативно та умови карантину зовсім не вплинули на зміну їх рольових установок [Див.: Додаток 3, Діаграма 5.1].

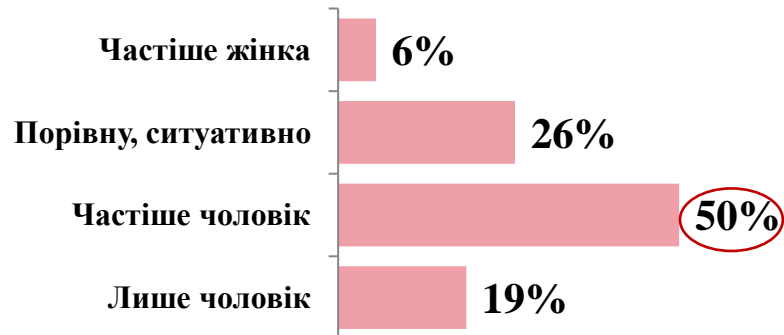
Подібну ситуацію ми спостерігаємо, звернувши увагу на розподіл відповідей стосовно ролі “голови сім’ї” (до та в період карантину) [Див.: Додаток 3, Діаграма 5.2]. Однак можемо помітити й незначні зміни: зокрема, під час карантину більше респондентів стали виконувати цю роль ситуативно (44% - до, 50% - в період пандемії), і, відповідно, зменшилась кількість тих представників сімей, в яких до карантину її виконував виключно чоловік (з 19% до 9%) [Див.: Додаток 3, Діаграма 5.2].

Зважаючи на цю тенденцію, ми вирішили перевірити **першу гіпотезу** нашого міні-дослідження: **“В родинях в яких зазвичай роль голови родини виконував чоловік, під час пандемії чоловіки та жінки стали виконувати роль голови сім’ї ситуативно.”** Тож, виведемо частотний розподіл питання v11 (“А хто з членів Вашої родини, В ПЕРІОД КАРАНТИНУ скоріше виконує роль “голови сім’ї”?”), попередньо відібравши у масиві даних тих респондентів, які у питанні v2_5 (“Хто у Вашій сім’ї, парі ЗАЗВИЧАЙ є

головою родини”) попередньо позначили відповіді “Частіше чоловік” та “Лише чоловік”. Маємо дані: [Див.: Діаграма 5.2.1].

Діаграма 5.2.1

Розподіл відповідей на питання: “**А хто з членів Вашої родини, в період карантину скоріше виконує роль “голови сім’ї” (є відповідальним за прийняття найважливіших рішень?)**”, чоловіки та жінки, N=62, %

Тож, у **переважної більшості** представників сімей в період карантину **чоловік продовжує виконувати роль** відповідального за прийняття найважливіших рішень, натомість, **чверть** опитаних зазначили, що за умов вимушеної ізоляції дійсно, стали виконувати цю роль ситуативно, відмовившись від попередніх рольових установок. Тому можна частково свідчити про те, що певним чином тенденція зміни стереотипного зосередження цієї ролі в “чоловічих руках” може бути спричинена появою пандемії. Однак, зважаючи на те, що переважна більшість представників сімей все таки продовжують транслювати в своєму сімейному житті цю установку, **гіпотеза спростована.**

Якщо вести мову про традиційно “жіночі” сімейні обов’язки (приготування їжі, побутові справи: прання, прибирання), згідно результатів нашого пілотного дослідження, ми з’ясували, що **переважна більшість** жінок (близько 83-85%) витрачають на ці справи **стільки ж часу**, скільки до карантину [Див.: Додаток 3, Діаграми 5.3-5.4]. Також поглянувши на середньозважений бал [Таблиця 5.7], можна ще раз підкреслити, що жінки **здебільшого не зазнали негативного впливу карантину**, що міг би знайти відображення у складності поєднання домашніх обов’язків та основної роботи та в гіршому випадку призвести до систематичного стресу, тривоги,

недосипання. Натомість, представники подружжя **періодично намагаються** виконувати побутові справи **ситуативно**, в залежності від наявності вільного часу.

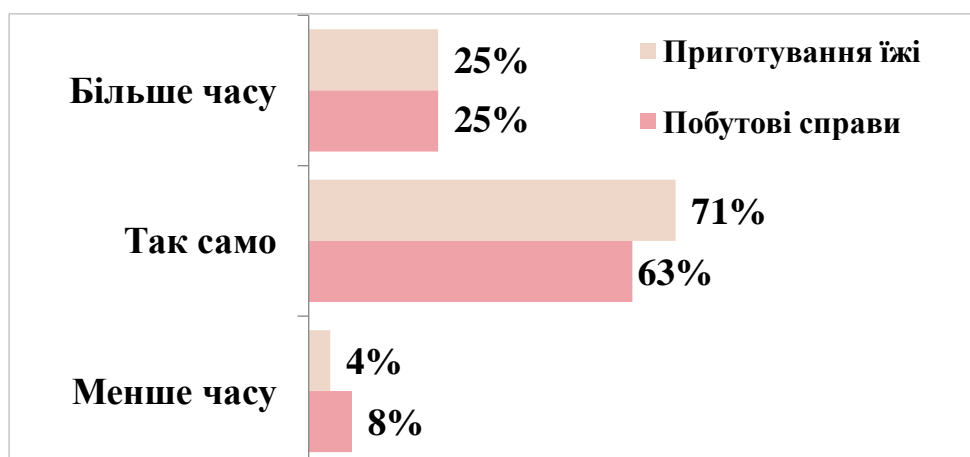
Однак, крім цього, близько **чверть** опитаних засвідчили, що їх завантаженість на кухні та по домогосподарству зросла [Див.: Додаток 3, Діаграми 5.3-5.4].

Як свідчать результати сучасних досліджень, зростання рівня завантаженості жінок домашніми обов'язками може бути спричинено необхідністю поєднання побутових справ з вимушеною дистанційною роботою.

Тому, зважаючи на цю тенденцію, перевіримо другу гіпотезу нашого дослідження: **“Жінки, які в період пандемії працюють дистанційно, вимушені витратити більше часу на обов'язки по приготуванню їжі та побутові справи (прибирання, прання).”** Виведемо частотний розподіл відповідей на питання v9_1-v9_2 (“Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи: приготування їжі / домашні справи?”). Попередньо, через команду “Data” – “Select cases”, фільтруємо масив на змінні v6 = 1 (працювали/працюють дистанційно) та STAT1 = 2 (стать – жінки). За даними умовами подальшому аналізу підлягають 39 респондентів. Маємо: [Див.: Діаграма 5.3.1].

Діаграма 5.3.1

Розподіл відповідей на питання: **“Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи?”**, N=39, %

З наведеної діаграми бачимо, що дистанційна робота фактично не вплинула на рівень завантаженості жінок домашніми справами та приготуванням їжі. Це може бути пояснено тим, що виконання основної побутової роботи для жінок було звичним і до пандемії - тобто цей обов'язок завжди був зосереджений здебільшого в їх руках. Крім цього, в попередньому блоці ми зазначили, що для респондентів однією з ключових переваг дистанційної роботи є саме можливість успішно поєднувати роботу та домашні справи. Тому, згідно результатів нашого пілотного дослідження, зосередження сфер “дім” та “робота” в одному місці територіально (за умов пандемії), здебільшого позитивним чином вплинула на якість життя сучасних жінок, завдяки можливості формування ефективного “тайм-менеджменту” – можливості успішного поєднання службових та домашніх обов'язків. **Гіпотеза спростована.**

Тепер перейдемо до розгляду впливу карантинних обмежень на проведення сімейного відпочинку, дозвілля. Зокрема, **41-42%** чоловіків та жінок зазначили, що незважаючи на вимушені умови пандемії, вони так само, як і до карантину, продовжують проводити час разом. Серед тих, хто зазначив, що стали менше мати часу та можливості влаштувати сімейний відпочинок, чоловіків помітно більше, ніж жінок (**34%** та **28%** відповідно) [Див.: Додаток 3, Діаграми 5.5]. Ймовірно, це може бути пояснено як сферою зайнятості членів подружжя (наприклад, на чоловіків лягло більше відповідальності за робочий процес), або прихильності до певних, звичних способів проведення дозвілля, які на сьогодні мають обмеження (наприклад, відвідання певних закладів, кафе, ресторани, турпоїздки тощо). В свою чергу, сім'ї, у яких з'явилося більше часу для проведення дозвілля, ймовірно, стали частіше влаштовувати “вилазки на природу”, як найбільш оптимальний та безпечний спосіб відпочинку в період пандемії.

Що стосується **сексуального життя** сучасних членів подружжя (зокрема, частоти статевих контактів), переважна більшість як чоловіків, так і жінок зазначили, що в період карантину особливих змін не відчули [Див.: Додаток 3,

Діаграми 5.6]. В доповнення, представники сімей в середньому, **не погоджуються** з тим, що в умовах пандемії секс для них став “рідкісним явищем” [Див.: Додаток 3, Таблиця 5.7]. Таким чином, ми з’ясували, що період вимушеної ізоляції не вплинув негативно на якість сексуального життя представників подружжя.

Тепер спробуємо проаналізувати рівень задоволеності членів сімей їх подружніми відносинами в період карантинних обмежень. І для початку з’ясуємо, чи призвела пандемія COVID-19 до негативних змін в сімейному мікрокліматі.

Як свідчать сучасні дослідження, кризові умови пандемії можуть накладати негативний відбиток на якості подружнього життя. Зокрема, найбільш поширеними деструктивними наслідками їх є по-перше, зростання конфліктів в родині, у зв’язку з тим, що подружжя постійно знаходиться “під одним дахом”, обмеження особистого простору, а також ймовірність підвищення уваги до негативних рис партнера, на які не зважали раніше (або не помічали).

Результати нашого пілотного дослідження, здебільшого **не продемонстрували негативний зв’язок** умов пандемії із реаліями сучасних сімей: більшість респондентів **не погодились з тим**, що в умовах карантину їх **стосунки стали певною мірою загострені** та конфлікти почастишали. Однак якщо звернутися до середньозважених за 5-бальною шкалою питань **v12_8** (“В своїй сім’ї мені часто не вистачає власного простору”) та **v12_9** (“За період карантину я став (-а) помічати негативні риси партнера, які не помічав (-а) раніше”), можна помітити, що жінки порівняно частіше, ніж чоловіки можуть бути чутливими до таких негативних наслідків [Див.: Додаток 3, Таблиця 5.7].

Тому ми можемо також **відхилити нашу третю гіпотезу** стосовно того, що **порівняно з періодом до карантину, під час пандемії чоловіки незадоволені мікрокліматом у родині та відчують брак уваги до себе з боку жінок.** Та все ж, якщо звернути увагу на середньозважений показник **v12_2** (“У порівнянні з періодом до пандемії зараз стосунки з моїм

партнером/партнеркою покращились”), чоловіки не наголошують на тому, що умови вимушеної ізоляції посприяли покращенню стосунків з дружиною [Див.: Додаток 3, Таблиця 5.7]. З цього випливає висновок, що представники “сильної статі” не відчули особливих змін у їх сімейному мікрокліматі з початком пандемії, їх стосунки з дружиною залишились стабільними.

Крім цього, на основі даних міні-дослідження, нам вдалося помітити ще кілька цікавих закономірностей. По-перше, **жінки частіше**, ніж чоловіки відзначають **позитивний наслідок пандемії** – можливість більше часу та уваги приділяти сім’ї та дітям, якої їм раніше не вистачало. По-друге, певною мірою у них з’явилося **більше часу на хоббі та улюблені справи**, ніж у чоловіків [Див.: Додаток 3, Таблиця 5.7]. Ймовірно, це може бути пояснено тим, що жінки відчують важливість належного виконання свого природнього обов’язку – дбати про сім’ю та дітей. Наприклад, якщо вони до карантину працювали завжди офлайн та у зв’язку із завантаженістю на роботі, не мали змоги проводити достатньо часу із родиною – на сьогодні пандемія створила для цього всі умови. Ці умови, зокрема й “зблизили” членів сім’ї, посприяли переосмисленню важливості та цінності проведення часу разом. І відповідно, певним чином створили простір для самореалізації та додали часу для занять улюбленими справами.

Отже, загалом представники сучасних сімей не відчули суттєвих змін в їх сімейних обов’язках та мікрокліматі з початку пандемії COVID-19. Однак, було з’ясовано, що карантинні умови певним чином посприяли трансформації їх звичного сценарію життя (зокрема, дали більше можливості проведення часу у колі родини).

Блок 6. Виховання та догляд за дітьми в умовах пандемії

Оскільки виховання майбутнього покоління є одним з найбільш відповідальних обов’язків кожної сім’ї, в межах нашого пілотного дослідження ми також вирішили з’ясувати наявність (або відсутність) впливу карантинних умов на розподіл обов’язків та сімейний мікроклімат представників подружжя, які мають дітей.

Тож, нам вдалось опитати **70 представників сучасних сімей** (29 чоловіків та 41 жінок), які мають дітей до 18 років – більше половини від всієї кількості нашої вибіркової сукупності [Див.: Додаток 3, Діаграма 1.5]. **Половина опитаних** засвідчили, що в їх сім'ях вихованням дитини **частіше** займається **жінка**, у **43%** респондентів - як чоловік, так і дружина (ситуативно) [Див.: Додаток 3, Діаграма 6.1].

Як свідчать сучасні соціологічні дослідження, наявність дитини в сім'ї може накладати додатковий тягар на сімейні обов'язки (особливо коли в родині зростає малолітня дитина, яка потребує постійної уваги з боку матері). Зокрема, результати нашого опитування **частково підтвердили** дану тенденцію в умовах пандемії – певна частина представників сучасних сімей дійсно, стали більше часу витрачати на виховання та догляд за дітьми (особливо ці свідчення частіше можна почути від жінок). Однак **переважна більшість** все таки, **не відчули особливого впливу карантинних умов**, який міг би негативно відобразитись на їх перезавантаженості обов'язками по догляду за дитиною. [Див.: Додаток 3, Діаграма 6.1.1]. Це може залежати по-перше, від віку дитини (старші діти вважаються більш самостійними, можуть за необхідності брати на себе певні побутові обов'язки, допомагаючи батькам); по-друге, від характеру зайнятості членів подружжя та можливості делегувати догляд за дітьми на інших родичів (бабусь, дідусів). В сучасних, кризових умовах значення психологічної та фізичної підтримки з боку найрідніших має особливе значення. Тому на нашу думку, сім'ї, які до пандемії спільними зусиллями навчилися долати складнощі, і загалом, стосунки яких засновані на любові та повазі один до одного - навчились й в карантинних умовах знаходити вихід з будь-яких ситуацій (або навіть не помічати негативу).

Підтвердження цьому ми знаходимо, звернувшись до розподілу відповідей на питання щодо наявності напруги в стосунках з дітьми в карантинних умовах. Оскільки переважна більшість як чоловіків, так і жінок відхилили твердження “Під час карантину я частіше втрачаю терпіння до своєї

дитини/дітей”, можна свідчити, що їх відносини з дітьми не стали напруженими [Див.: Таблиця 6.2].

Таблиця 6.2

Розподіл відповідей на питання: **“Наскільки Ви згодні або не згодні з кожним із запропонованих тверджень”**
(середньозважені бали за 5-бальною шкалою), N=29/41

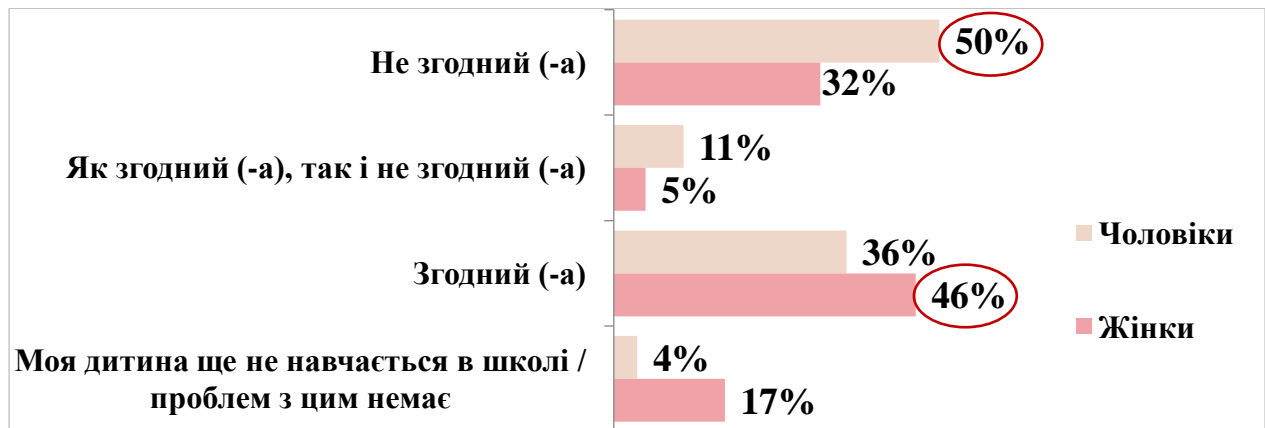
	Чоловіки	Жінки
Під час карантину я частіше втрачаю терпіння до своєї дитини/дітей	2,41	2,59
Під час карантину на мене лягла відповідальність за навчальний процес своєї дитини (перевіряю домашні завдання, слідкую за успішністю в школі, тощо)	2,76	3,14

Однак, базуючись на результатах сучасних досліджень (які стосуються виховання дітей шкільного віку в умовах пандемії), ми також вирішили з’ясувати, чи з’явилося у батьків додаткове навантаження та відповідальність щодо контролю якості навчання своїх вихованців. Відомо, що дистанційний формат навчання може негативним чином впливати на успішність школярів. Зокрема, перебуваючи вдома, діти схильні відволікатись на інші (більш приємні) справи, які можуть впливати на зменшення їх мотивації вчитися.

Тож, ми вирішили перевірити нашу четверту гіпотезу: **“В родинях з дітьми жінки відчують основний тягар необхідності бути залученими до освітнього процесу школярів”**. Для перевірки даної гіпотези, виведемо двомірний розподіл відповідей питання v17 (“Скажіть, наскільки Ви згодні з твердженням: “Під час карантину на мене лягла відповідальність за навчальний процес моєї дитини (перевіряю домашні завдання, слідкую за успішністю в школі, тощо)”?”) у гендерному розрізі, попередньо відібравши респондентів з усієї вибірки, які мають дітей. Також для зручності візуалізації та інтерпретації, перекодуємо альтернативи питання з 5-бального вигляду в 3-бальну. Маємо: [Див.: Діаграма 6.2.1]

Діаграма 6.2.1

Розподіл відповідей на питання: “Скажіть, наскільки Ви згодні з твердженням: “Під час карантину на мене лягла відповідальність за навчальний процес моєї дитини (перевіряю домашні завдання, слідкую за успішністю в школі, тощо)”?”, N=29/41

З наведеної діаграми можна чітко побачити, що переважна більшість жінок погоджуються з тим, що саме вони приділяють найбільше часу дітям-школярам, беручи під контроль їх навчальний процес (на відміну від чоловіків, більшість яких з цим не погодились). Також звернувши увагу на середньозважений показник на це питання у Таблиці 6.2, ми знаходимо цьому підтвердження. Отже, дійсно, в родинях з дітьми, жінки відчувають основний тягар необхідності бути залученими до освітнього процесу школярів. **Гіпотеза підтверджена.**

На завершення підведемо підсумки стосовно аналізу поставлених гіпотез нашого пілотного дослідження.

- Згідно отриманих результатів, висунута нами **перша гіпотеза спростована**. Незважаючи на те, що дійсно, в деяких сім'ях в період пандемії прослідковується переорієнтація ролі “голови сім'ї” на обох представників подружжя, все ж, у переважній більшості сучасних сімей відповідальним за прийняття найважливіших рішень залишається чоловік.

- **Друга гіпотеза** стосовно того, що жінки, які працюють дистанційно, відчувають посилену завантаженість побутовими обов'язками (приготування їжі, прання, прибирання тощо) теж **спростована**. Навпаки,

жінки вбачають більше переваг дистанційної роботи: можливість ефективно поєднувати роботу та домашні справи, можливість більше часу приділяти сім'ї та дітям, займатись улюбленими справами.

- Була **відхилена й третя гіпотеза** нашого дослідження. Переважна більшість чоловіків не відчули особливих змін у їх сімейному мікрокліматі з початком пандемії, їх стосунки з дружиною на сьогодні залишились стабільними. Тобто карантинні умови не посприяли збільшенню частоти непорозумінь, конфліктів у сім'ї, а також жодним чином не погіршили якість сексуального життя партнерів.

- Натомість, поставлена **четверта гіпотеза** щодо переважної залученості саме жінок у освітній процес школярів **підтвердилась**. Дійсно, саме матір в період пандемії є здебільшого відповідальною за якість виконання домашніх завдань та освіти дітей загалом. Однак скоріш за все це зумовлено тим, що вона й до карантину відчувала за собою такий обов'язок, адже, як свідчать дослідження, на сьогодні цю важливу роль традиційно виконують жінки.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

В третьому розділі зосереджений розгляд результатів пілотного дослідження щодо впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки сучасних українців, які проживають у Києві та Київській області

Зокрема, у першому підрозділі розміщена ознайомча інформація щодо етапів проведення, ключових завдань, інструментарію, а також методів збору та аналізу дослідження.

В другому підрозділі викладені ключові результати власного пілотного дослідження, метою якого було виявлення наслідків та характеру впливу карантинних умов на розподіл шлюбно-сімейних обов'язків сучасних представників сімей. За допомогою методу онлайн-опитування було по-перше, визначено основні сімейні ролі та обов'язки чоловіка та дружини (які були типовими до карантину); по-друге, виявлені певні зміни в розподілі сімейних

обов'язків та ролей в українських родинах; по-третє, з'ясований рівень задоволеності членів сімей їх подружніми відносинами (сімейний мікроклімат) в період карантинних обмежень.

Третій розділ повністю базується на реалізації третього завдання дипломної роботи, яке підвело до досягнення основної мети .

Отже, пандемія COVID-19 внесла певні зміни в звичний сценарій життя сучасних представників українських сімей: по-перше, в період карантину та умов вимушеної ізоляції, чоловіки та жінки частіше стали виконувати роль “голови сім'ї” ситуативно (тобто по чергово стали брати на себе відповідальність за прийняття найважливіших рішень); по-друге, виконання побутових справ вони також стали частіше розділяти між собою, в залежності від наявності вільного часу; по-третє, жінки частіше, ніж чоловіки по можливості переходили на дистанційну роботу, яка дозволила їм успішно поєднувати службові та домашні обов'язки, а також дала можливість більше часу та уваги приділяти сім'ї та дітям; натомість, у зв'язку з тим, що переважна більшість чоловіків в період карантину продовжували працювати офлайн, у них здебільшого стало менше часу на хобі, улюблені справи та проведення сімейного відпочинку, оскільки вони відчували за собою головний обов'язок – забезпечувати родину всім необхідним.

Якщо вести мову про ті сторони сімейного життя, які в період пандемії здебільшого залишились незмінними, можна зазначити, що по-перше, переважна більшість жінок не відчували змін у завантаженості побутовими справами (ймовірно у зв'язку з тим, що виконання обов'язків по приготуванню їжі, прибиранню і до карантину були переважно зосереджені у їх руках). По-друге, як чоловіки, так і жінки майже не відчували будь-яких змін у їх сексуальному житті, які могли б посприяти його покращенню (або навпаки, погіршенню). Також умови пандемії не призвели до зростання конфліктних ситуацій, непорозумінь з чоловіком/дружиною. Однак чоловіки рідше, ніж жінки свідчили, що під час карантину їх стосунки змінились у кращу сторону. З цього випливає висновок, що аспекти сімейного мікроклімату здебільшого

залишились стабільними. В доповнення, було виявлено, що умови вимушеної ізоляції не призвели до напруженості стосунків батьків з дітьми. Та все ж, у зв'язку з необхідністю контролю за освітнім процесом школярів (які навчаються дистанційно), саме жінки стали більше часу приділяти цьому увагу.

ВИСНОВКИ

У відповідності до поставленої мети дипломної магістерської роботи та окреслених завдань, можна сформулювати наступні висновки:

- Основними тенденціями розвитку шлюбно-сімейних відносин в сучасній Україні є:
 - багатоманітність способів сімейного життя та шлюбних стосунків;
 - збільшення віку укладання шлюбу та відкладення народження першої дитини на більш пізній строк;
 - підвищення рівня освіти та економічної незалежності жінок;
 - нестабільність шлюбно-сімейних відносин і як наслідок - збільшення рівня розлучуваності загалом;
 - все більше набувають поширення “неофіційні” шлюби, позашлюбна народжуваність та неповні сім’ї.
- Найбільш поширеними сімейними ролями вважаються: роль годувальника сім’ї, відповідального за матеріальне забезпечення (здебільшого відносять до чоловічих ролей); виховання та догляд за дітьми, забезпечення сприятливого мікроклімату в домі, домогосподарство, приготування їжі (переважно, жіночі ролі); а також ті, що традиційно не закріплені за кимось із членів подружжя: роль сексуального партнера, відповідального за збереження родинних зв’язків, організатор дозвілля та сімейного відпочинку тощо.
- З кожним роком сім’я все більше набуває демократичних ознак: спостерігається “розмиття” традиційних сімейних ролей чоловіка та дружини, натомість – члени подружжя намагаються виконувати домашні обов’язки ситуативно та приймати найважливіші рішення спільно.
- Пандемія COVID-19 принесла нові виклики для суспільства у всіх ключових сферах життєдіяльності, за відносно короткий період часу внесла зміни в звичний сценарій життя громадян.
- Найбільш поширені наслідки, до яких призвело оголошення карантину в світі: економічна криза в країнах, закриття дрібних підприємств (здебільшого мікро- та малого бізнесу), зростання рівня безробіття,

переведення працівників на дистанційну роботу, конфлікт поєднання робочих обов'язків з побутовими, навчання в режимі онлайн, неоднозначні реакції суспільства на закриття публічних закладів, погіршення фізичного здоров'я у зв'язку з малорухливим способом життя, переорієнтація туристичних практик тощо.

- Якщо вести мову про гендерний аспект пандемії, було з'ясовано тенденцію до зменшення рівня робочої сили жінок, порівняно з попередніми роками. Це може бути обумовлено тим, що певна частина жінок прийняли рішення не продовжувати працювати у сферах, які найбільш схильні до ризику захворювання на COVID-19 (наприклад, медицина, освіта), оскільки на сьогодні такі фахівці чи не найчастіше контактують із хворими (або носіями) цієї хвороби (медицина, освіта).

- Деструктивного економічного впливу пандемії зазнали й чоловіки, які посідають переважну більшість посадових місць (в т.ч. керівних) у транспортній та туристичній сферах, які з початком карантину зазнавали збитків. Як свідчать результати сучасних досліджень, чоловіки болісніше, ніж жінки переживають втрату роботи, зниження доходів та соціального статусу загалом, оскільки вони відчують за собою ключовий обов'язок – бути відповідальним за матеріальне забезпечення родини. Саме тому вони частіше, ніж жінки в період карантину шукають способи заробітку.

- Згідно результатів вторинного аналізу емпіричних досліджень, пандемія призвела до змін і у шлюбно-сімейних стосунках. З одного боку, на жінок посилилось навантаження з точки зору необхідності поєднання робочих та сімейно-побутових обов'язків (приготування їжі, прибирання, виховання та догляд за дітьми), з іншого боку – була зафіксована тенденція до збільшення рівня залученості чоловіка в сімейно-побутові справи, порівняно з попередніми роками. Тому можна засвідчити, що поява пандемії ще більше посприяла розмиттю стереотипних поглядів щодо “чоловічих” та “жіночих” подружніх ролей.

- Досвід дистанційної роботи також отримав як позитивні, так і негативні реакції. Якщо взяти до уваги переваги віддаленої роботи, то найбільш значимими для представників сучасних сімей виявилися: по-перше, можливість організувати свій робочий графік у домашній атмосфері; по-друге, можливість проведення часу із сім'єю та дітьми та приділяти їм належну увагу; по-третє, економія часу та грошей на дорогу до роботи та не наражати себе на небезпеку інфікування. Однак, дистанційна робота має й ряд складнощів та недоліків – складність поєднання роботи та побутових справ (більш характерно для жінок), обмеження особистого простору, відсутність робочої обстановки, контролю за якістю виконання робочих обов'язків тощо.

- Оскільки одним з карантинних заходів було переведення школярів на онлайн-навчання, на їх батьків лягла відповідальність за їх навчальний процес. Зокрема, найчастіше вимушені контролювати їх відвідання занять та перевіряти домашні завдання саме жінки, оскільки їх виховання та догляд за дітьми вважається традиційним, природнім обов'язком матері. Це внесло додатковий тягар на сімей з дітьми в умовах пандемії.

- Як свідчить статистика звернень до державних актів реєстрації шлюбів та правоохоронних органів, з початку пандемії було зафіксовано зростання кількості розлучень та випадків домашнього насильства. Однією з причин цієї тенденції є те, що сім'ї, які й до карантину не були повністю задоволеними своїм подружнім життям, стали частіше звертати увагу на недоліки один одного в кризові умови.

- Як будь-яке соціальне явище, пандемія COVID-19 призвела як до деструктивних, так і до конструктивних наслідків. Зокрема, умови вимушеної ізоляції посприяли зміцненню емоційного та фізичного зв'язку між подружжям: вони стали більше проявляти уваги один до одного, проводити час разом, покращилось сексуальне життя, сформувались більш теплі та довірливі стосунки. Також завдяки тривалому перебуванню вдома, обидва члени подружжя стали частіше допомагати, та, за необхідності, замінити один одного у побутових справах.

Результати пілотного дослідження дозволили доповнити та уточнити результати вторинного аналізу, а саме було з'ясовано, що:

- В переважній більшості опитаних склався такий типових розподіл сімейних обов'язків:

- Приготуванням їжі та домашніми справами в сучасних сім'ях здебільшого займається жінка. Однак як ми зазначали раніше, чоловіки можуть бути при нагоді включеними в побутові справи, що й продемонстрували дані нашого дослідження (40% респондентів зазначили, що прибиранням, пранням в їх сім'ях частіше займається жінка, інші 40% - виконують такі обов'язки по дому ситуативно);

- Незважаючи на те, що в переважній більшості опитаних саме чоловік заробляє більше, це, як правило, не впливає на виокремлення лише його "головою родини" та відповідального за розпорядження сімейним бюджетом. Найважливіші питання (в т.ч. й фінансові) подружжя обговорюють та вирішують спільно;

- Ролі організатора сімейного відпочинку та ініціатора сексуальних стосунків теж, переважно виконують як чоловік, так і дружина.

- З'ясовано, що в період пандемії COVID-19 відбулись певні зміни в розподілі сімейних обов'язків та ролей в українських родинах:

- в період карантину та умов вимушеної ізоляції, чоловіки та жінки частіше стали виконувати роль "голови сім'ї" ситуативно, однак в переважній більшості сімей саме чоловік продовжив бути відповідальним за прийняття найважливіших рішень (перша гіпотеза спростована);

- виконання побутових справ представники подружжя стали частіше розділяти між собою, в залежності від наявності вільного часу;

- на відміну від чоловіків, жінки частіше по можливості переходили на дистанційну роботу, яка дозволила їм успішно поєднувати службові та домашні обов'язки, а також дала можливість більше часу проводити з сім'єю (друга гіпотеза дослідження спростована);

- у зв'язку з тим, що переважна більшість чоловіків в період карантину продовжували працювати офлайн, та загалом, приділяли порівняно більше часу та уваги службовим обов'язкам, у них здебільшого стало менше часу на хобі, улюблені справи та проведення сімейного відпочинку, на відміну від жінок;

- під час дистанційних умов навчання школярів, жінки стали більш залученими до їх освітнього процесу (четверта гіпотеза підтверджена).

• Разом з тим, певні аспекти сімейного життя сучасних представників подружжя залишились незмінними, зокрема:

- переважна більшість жінок продовжують приділяти однаково тривалість часу приготуванню їжі для сім'ї та на інші побутові справи;

- не відбулось значних змін у сексуальному житті подружжя;

- сімейний мікроклімат в період пандемії залишився переважно стабільним: умови вимушеної ізоляції не призвели до зростання конфліктних ситуацій (як з партнером, так і з дитиною/дітьми), непорозумінь та розчарувань (третя гіпотеза стосовно того, що чоловіки незадоволені мікрокліматом у родині та відчують брак уваги до себе з боку жінок спростована)

Отримані результати дипломного дослідження дозволяють зробити висновок про те, що всі поставлені завдання розв'язані та основна мета досягнута.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алёшина Ю. Е. Цикл развития семьи: Исследования и проблемы / Ю. Е. Алёшина // Вестник МГУ. Психология / Ю. Е. Алёшина., 2004. – (14; № 2). – С. 60–72.
2. Бургас С. П. Пандемія // Велика медична енциклопедія: в 30 т. / Гл. ред. Б. В. Петровський. - 3 вид. - М.: Радянська енциклопедія, 1982. - Т. 18
3. Втрата індивідуальності та соцмережі. П'ять поширених причин розлучення, про які ніхто не говорить [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://nv.ua/ukr/style/wness/psychology/vtrata-individualnosti-i-sotsmerezhi-p-jat-poshirenih-prichin-rozluchennja-pro-jaki-nihtto-ne-govorit-1133825.html>.
4. В Україні узаконили дистанційну роботу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.6262.com.ua/news/3015398/v-ukraini-uzakonili-distancijnu-robotu>.
5. Галецька І. І. COVID-19, локдаун та життя сім'ї у новій реальності / І. І. Галецька, М. Б. Кліманська, М. Б. Перун. // Psychological journal. – 2020.
6. Гендерні ролі та стереотипи в Україні [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://ratingpro.org/research/gendernye roli i stereotipy v ukraine.html>.
7. Гендерні ролі та стереотипи. // Соціологічна група "Рейтинг". – 2021. – С. 10.
8. Гоц Д. «Це великий виклик для батьків»: як карантин змінив навчання школярів [Електронний ресурс] / Дар'я Гоц // Вінницький інформаційний портал. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://vezha.ua/tse-velykyj-vyklyk-dlya-batkiv-yak-karantyn-zminyv-navchannya-shkolyariv/>.
9. Грішнова О. А. Трансформація репродуктивної поведінки під впливом освітніх чинників / О. А. Грішнова, В. П. Думанська. // ІДСД. – 2009. – С. 72–80.

10. Демографічний щорічник «Населення України» [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/10/zb_nas_2019.pdf
11. Емоції і поведінка українців на карантині. Соціологічна група «Рейтинг», 1-2 квітня 2020 року. http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_emotions_042020_press.pdf
12. «Жіночі» обов'язки — готувати їжу, а «чоловічі» — заробляти гроші? Опитування українців про гендерні ролі й стереотипи [Електронний ресурс] // *Hromadske*. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/zyavilis-suputnikovi-znimki-vijskovogo-taboru-rosiyi-v-aneksovanomu-krimu-der-spiegel>.
13. И в бедности и в богатстве? Украинцам раскрыли глаза на оформление брака, статистика поражает [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://sport.znaj.ua/ru/379862-i-v-bidnosti-i-v-bagatstvi-ukrajincyam-rozkrili-ochi-na-oformlennya-shlyubu-statistika-prigolomshuye>.
14. Кисельова О. Гендерний вимір пандемії COVID-19 / Оксана Кисельова. // ГОБ Проєкт. – 2020.
15. Кіт Х. Як пандемія вплинула на наші сімейні права [Електронний ресурс] / Христина Кіт // *Гендер в деталях*. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/legal-advice/yak-pandemiya-vplynula-na-nashi-simeyni-prava.html>.
16. Коник М. Сім'я в умовах пандемії: аспекти роботи з сім'ями на парафії [Електронний ресурс] / Михайл Коник. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://www.upc.lviv.ua/publikatsiji/1572-sim-ya-v-umovakh-pandemiji-aspekti-roboti-z-sim-yami-na-parafiji#_edn2.
17. Кожна друга подружня пара розлучається - причини [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://ukr.media/ukrain/296996/>.

18. Коронавірус VS бізнес: половина підприємств протримається на карантині не більше місяця [Електронний ресурс] // СУП (Спілка Українських підприємців). – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/04/2/658857/>.
19. Коронація лібідо. Як змінилося сексуальне життя під час пандемії [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/sex/3749-koronatsiya-libido-yak-zminilosya-seksualne-zhittya-pid-chas-pandemiyi>.
20. Мартинова Л. Наслідки пандемії COVID-19: сплеск гендерного насилля [Електронний ресурс] / Лариса Мартинова. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2020/9%28120%29/pages-5-6/naslidki-pandemiyi-covid-splesk-gendernogo-nasillya#gsc.tab=0>.
21. Медді С. Чому люди розлучаються через пандемію [Електронний ресурс] / Севедж Медді // BBC Worklife. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-55273627>.
22. Мікроклімат сімейний [Електронний ресурс] // ENC.COM.UA – Режим доступу до ресурсу: <http://enc.com.ua/seksologichna-enciklopediya/melamile/116687-simejnijmikroklimat.html>.
23. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічний аспект. Колективна монограф. – К.: ІДСД ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
24. Молодь України. // ІП «ГФК ЮКРЕЙН». – 2015. – С. 10–16.
25. Пандемія-2020 змінила життя українців. Що саме змінилося? [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/пандемія-яка-нас-змінила-як-вплинув-covid-19-на-життя-і-звички-людей/31012767.html>.
26. Пандемія коронавірусної хвороби 2019 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пандемія_коронавірусної_хвороби_2019.

- 27.Пандемія ускладнила гендерну нерівність у світі. Тепер на її подолання піде 136 років — Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс] // Hromadske. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://hromadske.ua/posts/na-skladah-boyepripasiv-u-chehiyi-yaki-vibuhnuli-u-2014-roci-mogla-buti-zbroya-dlya-ukrayini-ta-siriyi-zmi>.
- 28.Поради для щасливих стосунків - навіть під час карантину [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/porady-dlia-shchaslyvykh-stosunkiv-navit-pid-chas-karantynu/a-55976453>.
- 29.Сексуальная жизнь в условиях карантина — ученые из четырех стран провели исследования [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://zn.ua/WORLD/seksualnaya-zhizn-v-usloviyah-karantina-uchenye-iz-chetyreh-stran-proveli-issledovaniya-353077_.html.
- 30.Семейные ценности в Украине. Браки, дети, алименты [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://update.com.ua/likbez_tag/semeinye-tcennosti-v-ukraine-braki-deti-alimenty_n4314/.
- 31.Словник гендерних термінів [Електронний ресурс] // Чабаненко Ю. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://a-z-gender.net/ua/gr.html>.
- 32.Слюсар Л. Україна - на першому місці в Європі за кількістю розлучень [Електронний ресурс] / Людмила Слюсар // Газета "Експрес". – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://expres.ua/main/2015/08/23/148726-ukrayina-pershomu-misci-yevropi-kilkisty-rozluchen>.
- 33.Смелзер Н. Социология: пер. с англ. - М.: Феникс, 1998. - 688 с.
- 34.Соціологія карантину: страхи та оцінки населення. // Соціологічна група "Рейтинг". – 2021.
- 35.Стрельник О. Пандемія, коронавірус, карантин: жінки під ударом [Електронний ресурс] / Олена Стрельник // Гендер в деталях. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.boell.org/uk/2020/03/25/pandemiya-koronavirus-karantin-zhinki-pid-udarom>.

36. Стрельнікова Н. М. Виховні проблеми сучасної неповної сім'ї / Н. М. Стрельнікова. – 2012.
37. Суд констатував зростання фактів домашнього насильства в умовах карантину. Судова справа. <https://court.gov.ua/press/news/926548/>
38. Україна на карантині: моніторинг суспільних настроїв. Соціологічна група «Рейтинг», 10-12 квітня 2020 р. http://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_cc_iii_wave_press.pdf
39. Чи є в пандемії гендерний аспект? Результати дослідження [Електронний ресурс] // Гендер в деталях. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/legal-advice/chy-ye-v-pandemii-genderniy-aspekt-rezultati-doslidzhennya.html?fbclid=IwAR3h7vp5cwca4uyNowyUrtjz5WsMDtgk1BgMKBV-OQydjb7WeqFvJQ5uRgg>.
40. Чи призведе пандемія до хвилі розлучень? Як ідуть справи в Німеччині [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.dw.com/uk/chy-pryzvede-pandemiia-do-khvyli-rozluchen-iaak-idut-spravy-v-nimechchyni/a-57215215>.
41. Швидка Г. Ю. Шлюбна ситуація в європейських країнах / Г. Ю. Швидка. // ІДСД. – 2008. – С. 141–150.
42. Шоломицька О. Ринок праці України та гендерна нерівність в умовах пандемії COVID-19: досвід весняного карантину [Електронний ресурс] / Олена Шоломицька // Vox Ukraine. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://voxukraine.org/uk/rinok-pratsi-ukrayini-ta-genderna-nerivnist-v-umovah-pandemiyi-covid-19-dosvid-vesnyanogo-karantinu/>.
43. Шуневич К. Трудові права жінок у часи пандемії COVID-19: законодавчі гарантії і фактична ситуація в Україні [Електронний ресурс] / Катерина Шуневич // Гендер в деталях. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://genderindetail.org.ua/spetsialni-rubriki/legal-advice/trudovi-prava-zhinok-u-chasy-pandemii.html>.

44. Rothwell J. How Have U.S. Working Women Fared During the Pandemic? [Электронный ресурс] / J. Rothwell, L. Saad // Gallup. – 2021. – Режим доступа до ресурсу: <https://news.gallup.com/poll/330533/working-women-fared-during-pandemic.aspx>.
45. Statistics Canada (2020). Impacts of COVID-19 on Canadian families and children. Retrieved from: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/daily-quotidien/200709/dq200709a-eng.pdf?st=L9Ijs04Y>
46. Violence against women and girls: the shadow pandemic. Statement by Phumzile Mlambo-Ngcuka, Executive Director of UN Women, April 6, 2020. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/4/statement-ed-phumzile-violence-against-women-during-pandemic>

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Програма пілотного дослідження

Актуальність Сім'я відіграє важливу роль у сучасному суспільстві. Вивчення сім'ї та особливостей її функціонування є важливою передумовою розуміння багатьох процесів, які відбуваються в суспільстві. Крім того, соціальні зрушення в суспільстві безпосередньо відбиваються на стані сім'ї та шлюбних відносин, зокрема, й на розподілі сімейних гендерних ролей.

На сьогодні світ переживає нелегкі часи боротьби з коронавірусною інфекцією. Як свідчать численні міжнародні та вітчизняні дослідження, пандемія COVID-19 призвела до помітних трансформацій у функціонуванні родини – у зв'язку з переходом на дистанційну роботу спостерігаються зміни в розподілі сімейних обов'язків, збільшується навантаження на членів родини в побуті, вихованні дітей (у зв'язку із закриттям шкіл, дитячих садочків). Це в свою чергу, призводить до погіршення (або навпаки, покращення) якості сімейного життя та психологічного клімату родини в цілому.

Оскільки сім'я виступає надзвичайно важливою ланкою суспільства та від якості її життя залежать безліч інших демографічних процесів (шлюбність, розлучуваність, народжуваність тощо), з'ясування наслідків впливу пандемії COVID-19 на трансформацію шлюбно-сімейних стосунків у сучасних сім'ях є актуальним та потребує уваги дослідників.

Теоретичний об'єкт: вплив пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні

Емпіричний об'єкт: члени українських сімей (чоловіки та жінки), які перебувають в офіційному шлюбі та проживають у Києві та Київській області

Предмет: наслідки впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в гендерному розрізі

Мета: визначити наслідки впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки в сучасній Україні

Відповідно до мети можна виокремити **ряд завдань:**

1. Визначити основні сімейні ролі чоловіка та дружини
2. З'ясувати, чи відбулись зміни в розподілі сімейних обов'язків та ролей в українських родинах
3. Оцінити задоволеність членами сімей їх подружніми відносинами (сімейний мікроклімат) в період карантинних обмежень

Теоретична інтерпретація понять

Сім'я – соціальна група, яка складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей. [Смелзер, 1998]

Гендерна роль – нормативний різновид поведінки людини в суспільстві, що очікується та вимагається від неї як від представника/-ці конкретної статі. [Чабаненко, 2016]

Сімейна роль – очікувана модель поведінки людини у сім'ї.

Пандемія – це надзвичайно сильна епідемія, що поширена на території країн, континентів; найбільш небезпечна форма епідемії, що охоплює переважну частину світу [Бургас, 1982].

Пандемія коронавірусної хвороби (COVID-19) — пандемія, спричинена вірусом SARS-CoV-2.

Вплив пандемії – це ефект від проблеми світового масштабу, що призвів / призводить до змін у різних сферах життя суспільства (як конструктивних, так і деструктивних)

Сімейний мікроклімат - своєрідна атмосфера відносин, що склалася в сім'ї між її членами. В основі сімейного мікроклімату лежать насамперед відносини між подружжям, іноді подружжям і старшими членами родини (бабуся, дідусь, теща, свекруха та ін.). Складність міжособистісних стосунків в тому, що кожен з подружжя повинен пристосовуватися до звичок, бажань,

інтересів і потреб іншого, в той час як до шлюбу вони задовольнялися автономно або в залежності від батьків. [22]

Дистанційна робота - форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням технологій. [4]

Емпірична інтерпретація понять

Члени сімей

1. За статтю:

- чоловіки
- жінки

2. За тривалістю перебування у шлюбі:

- до 1 року
- від 1 до 5 років
- від 5 до 10 років
- від 10 і більше років

3. За наявністю дітей:

- мають дітей
- не мають дітей

4. За трудовою діяльністю:

- повна зайнятість
- часткова зайнятість
- не працюють, але шукають роботу
- не працюють, і не шукають роботу

5. За типом трудової діяльності:

- робота в офісі / на виробництві
- дистанційна робота

Сімейні обов'язки (ролі)

- приготування їжі
- підтримка чистоти та затишку в оселі
- виховання дитини
- планування сімейного бюджету
- організація сімейного відпочинку та дозвілля
- ініціатор сексуальних стосунків
- матеріальне забезпечення

Конструктивні наслідки впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки

- Стали більше приділяти часу один одному
- Покращилось взаєморозуміння між партнерами
- З'явилося більше часу на проведення спільного дозвілля
- Стали більше уваги приділяти дітям
- Пандемія відкрила нові можливості
- Виконання побутових обов'язків стало відбуватись ситуативно (не в залежності від стереотипних ролей)

Деструктивні наслідки впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки

- Секс став рідкісним явищем
- Зросло навантаження побутовими справами
- Стало складніше поєднувати професійні та побутові обов'язки
- Брак особистого простору
- Члени подружжя стали помічати негативні риси один одного, які не помічали раніше
- В сім'ї почастишали сварки та непорозуміння
- Погіршились відносини з дітьми
- Погіршилось фізичне здоров'я (з'явилися систематичні стреси, недосипання)

Гіпотези

1. В родинях в яких зазвичай роль голови родини виконував чоловік, під час пандемії чоловіки та жінки стали виконувати роль голови сім'ї ситуативно.
2. Жінки, які в період пандемії працюють дистанційно, вимушені витратити більше часу на обов'язки по приготуванню їжі та побутові справи (прибирання, прання).
3. Порівняно з періодом до карантину, під час пандемії чоловіки незадоволені мікрокліматом у родині та відчують брак уваги до себе з боку жінок.
4. В родинях з дітьми жінки відчують основний тягар необхідності бути залученими до освітнього процесу школярів

Методи дослідження

Згідно з предметної області даної проблематики, для нашого дослідження доречно використати кількісний метод збору інформації. Зокрема, нами був обраний метод *онлайн-опитування*, як найбільш зручний та ефективний, що дозволяє отримати найбільш повний обсяг соціологічної інформації для досягнення мети дослідження. Крім цього, перевагою даного методу є його спосіб проведення на дистанційній основі, оскільки в період карантину варто уникати тісних контактів з респондентами. Опитувальник складається із закритих та відкритих питань (з номінальною та порядковою шкалами).

Метод аналізу проведений із використанням **описових статистик (з одновимірним та двовимірним розподілом)** в SPSS, за допомогою яких найзручніше підтвердити (або спростувати) поставлені гіпотези, зважаючи на відносно невелику вибіркочу сукупність та пілотний (розвідувальний) тип дослідження.

Обґрунтування вибірки

Вибірка нашого дослідження відбиралась за попереднім рекрутом респондентів. Основною умовою до рекруту було перебування в офіційному шлюбі на момент опитування. Також респонденти мали проживати в Києві або Київській області. Отже, джерелом інформації виступають 130 респондентів (чоловіки та жінки 50%/50%).

Стать	Кількість респондентів
Чоловіки	65
Жінки	65
<i>Вибірка</i>	<i>130</i>

АНКЕТА**ШАНОВНИЙ УЧАСНИКУ / ШАНОВНА УЧАСНИЦЯ ОПИТУВАННЯ!**

Запрошуємо Вас до участі в дослідженні впливу пандемії COVID-19 на шлюбно-сімейні стосунки!

Уважно прочитайте запитання анкети та варіанти відповіді. Оберіть найближчу до Вашої точки зору відповідь. Результати опитування мають **конфіденційний характер** і будуть використані лише в узагальненому вигляді. Наведені нижче питання не мають правильних чи хибних відповідей – нам важлива Ваша особиста думка.

1) Скажіть будь ласка, скільки років Ви перебуваєте у шлюбі з чоловіком/дружиною?

- А) До 1 року
- Б) Від 1 до 5 років
- В) Від 5 до 10 років
- Г) Від 10 і більше років

2) Хто у Вашій сім'ї, парі зазвичай...

	Лише жінка	Частіше жінка	Порівну, ситуативно	Частіше чоловік	Лише чоловік
Готує їжу					
Займається домашніми справами (прибирання, прання і т.д.)					
Розпоряджається сімейним бюджетом					

Організовує сімейний відпочинок					
Є головою родини					
Виступає ініціатором сексуальних стосунків					
Більше заробляє					

3) Вкажіть Ваш вид зайнятості на даний момент:

- А) Працюю/повна зайнятість
- Б) Працюю/часткова зайнятість
- В) Не працюю, але шукаю роботу
- Г) Не працюю і не шукаю роботу
- Д) Інше (Вкажіть)_____

4) Скажіть будь ласка, які асоціації виникають у Вас, коли Ви чуєте слово “пандемія COVID-19”? Вкажіть все, що Вам приходить в голову._____

5) Скажіть будь ласка, з початком пандемії COVID-19 Ви стали більше приділяти часу роботі, чи навпаки, завантаженість робочими обов’язками помітно знизилась?

- А) Став (-а) більше працювати
- Б) Став (-а) менше працювати
- В) Працюю так само, як і до карантину

б) Скажіть будь ласка, чи працювали / працюєте Ви в період карантину (локдауну) дистанційно?

А) Так

Б) Ні

[Блок питань для тих, хто ПРАЦЮЄ ДИСТАНЦІЙНО]

7) Вкажіть, які на Вашу думку, переваги дистанційної роботи?

А) Менший ризик захворіти

Б) Не потрібно витратити зайвий час та гроші на дорогу

В) Можливість проводити більше часу вдома, спілкуючись з рідними

Г) Можливість приділяти більше уваги вихованню дітей

Д) Можливість успішно поєднувати роботу та домашні справи

Е) Робота вдома найкраще впливає на продуктивність

Є) Можливість не прокидатися раніше

Ж) Інше (Вкажіть) _____

8) А які недоліки віддаленої роботи для Вас найбільш суттєві та турбуючі?

А) Складність поєднання роботи з домашніми обов'язками

Б) Відсутність робочої обстановки, яка більше мотивує, контролює

В) Неможливість організувати собі особистий графік

Г) Відсутність особистого простору (коли вдома багато людей, всі заважають сконцентруватись, тощо)

Д) Інше (Вкажіть) _____

[Кінець блоку для тих, хто ПРАЦЮЄ ДИСТАНЦІЙНО]

9) Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи?

	Більше часу	Так само	Важко відповісти	Менше часу
Приготування їжі				
Домашні справи (прибирання, прання і т.д.)				
Сімейний відпочинок, дозвілля				
Сексуальне життя				
Заробіток грошей, робота				

10) Скажіть будь ласка, в період карантину, хто з членів Вашої сім'ї, здебільшого, розпоряджається сімейним бюджетом?

- А) Лише жінка
- Б) Частіше жінка
- В) Порівну, ситуативно
- Г) Частіше чоловік
- Д) Лише чоловік

11) А хто з членів Вашої родини, в період карантину скоріше виконує роль "голови сім'ї" (є відповідальним за прийняття найважливіших рішень)?

- А) Лише жінка
- Б) Частіше жінка
- В) Порівну, ситуативно
- Г) Частіше чоловік
- Д) Лише чоловік

12) Наскільки Ви згодні або не згодні з кожним із запропонованих тверджень. Оцініть за 5-бальною шкалою, де 1 – Абсолютно не згоден (-а), а 5 – абсолютно згоден (-а).

	1 - Абсолютн о не згоден (- а)	2 - Скоріше не згоден (-а)	3 - Як згоден (- а), так не згоден (- а)	4 - Скоріше згоден (- а)	5 – Повністю згоден (- а)
Я щасливий / щаслива, що під час періоду карантину маю можливість більше приділяти уваги сім'ї та дітям, якої їм не вистачало раніше					
У порівнянні з періодом до пандемії зараз стосунки з моїм партнером/партнеркою покращились					
Домашні обов'язки в умовах карантину ми виконуємо з чоловіком / дружиною ситуативно, в залежності від наявності вільного часу					
Під час карантину зросла завантаженість домашніми справами, які складно поєднувати з основною роботою					

Наразі в нашій сім'ї секс став "рідкісним явищем"					
В умовах карантину стосунки в сім'ї стали більш напружені і конфлікти загострилися					
Я відчуваю, що карантин підірвав моє здоров'я (часто піддаюся стресу, тривозі, недосипаю)					
В своїй сім'ї мені часто не вистачає власного простору					
За період карантину я став (-а) помічати негативні риси партнера, які не помічав (-а) раніше					
В період карантину у мене з'явилося більше часу для улюблених справ, хоббі					

13) Чи маєте Ви дітей до 18 років?

- А) Так
- Б) Ні

[Блок питань для тих, хто МАЄ ДІТЕЙ]

14) Скажіть будь ласка, хто у Вашій родині зазвичай займається вихованням дитини / дітей?

- А) Лише жінка

- Б) Частіше жінка
- В) Порівну, ситуативно
- Г) Частіше чоловік
- Д) Лише чоловік

15) А з початком карантину, Ви почали більше витратити часу, на виховання / догляд за дітьми?

- А) Більше часу
- Б) Так само
- В) Важко відповісти
- Г) Менше часу

16) Скажіть, наскільки Ви згодні з твердженням: “Під час карантину я частіше втрачаю терпіння до своєї дитини/дітей”?

- А) Абсолютно не згоден (-а)
- Б) Скоріше не згоден (-а)
- В) Важко відповісти
- Г) Скоріше згоден (-а)
- Д) Абсолютно згоден (-а)

17) Скажіть, наскільки Ви згодні з твердженням: “Під час карантину на мене лягла відповідальність за навчальний процес моєї дитини (перевіряю домашні завдання, слідкую за успішністю в школі, тощо)”?

- А) Абсолютно не згоден (-а)
- Б) Скоріше не згоден (-а)
- В) Важко відповісти
- Г) Скоріше згоден (-а)
- Д) Абсолютно згоден (-а)
- Е) Моя дитина ще не навчається в школі / проблем з цим немає

[Кінець блоку питань для тих, хто МАЄ ДІТЕЙ]

18) Як би Ви могли описати матеріальне становище Вашої сім'ї в даний час?

- А) Грошей не вистачає на харчування
- Б) На харчування грошей вистачає, але покупка одягу викликає серйозні проблеми
- В) Купити зараз телевізор, холодильник або пральну машину було б важко
- Г) Грошей цілком вистачає на велику побутову техніку, але ми не могли б купити машину
- Д) Наших заробітків вистачає на все, крім таких дорогих придбань, як дача, квартира
- Е) Матеріальних труднощів не відчуваємо. При необхідності могли б придбати дачу, квартиру

19) Вкажіть Ваш вік

- А) 18-25 років
- Б) 26-35 років
- В) 36-45 років
- Г) 46-55 років
- Д) 56+ років

20) Вкажіть Вашу стать

- А) Чоловіча
- Б) Жіноча

Щиро дякуємо за участь у нашому опитуванні!

Додаток 3.

Таблиці та діаграми результатів пілотного соціологічного дослідження

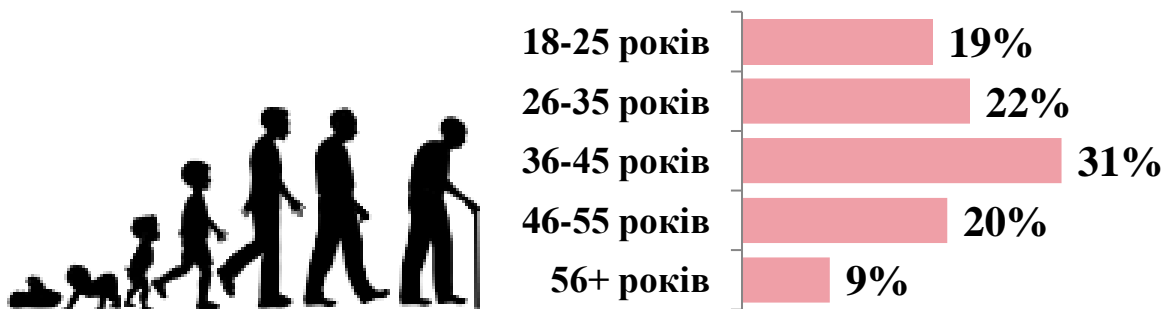
БЛОК 1

Соціально-демографічний профіль цільової аудиторії:

Вся вибіркова сукупність (N=130)

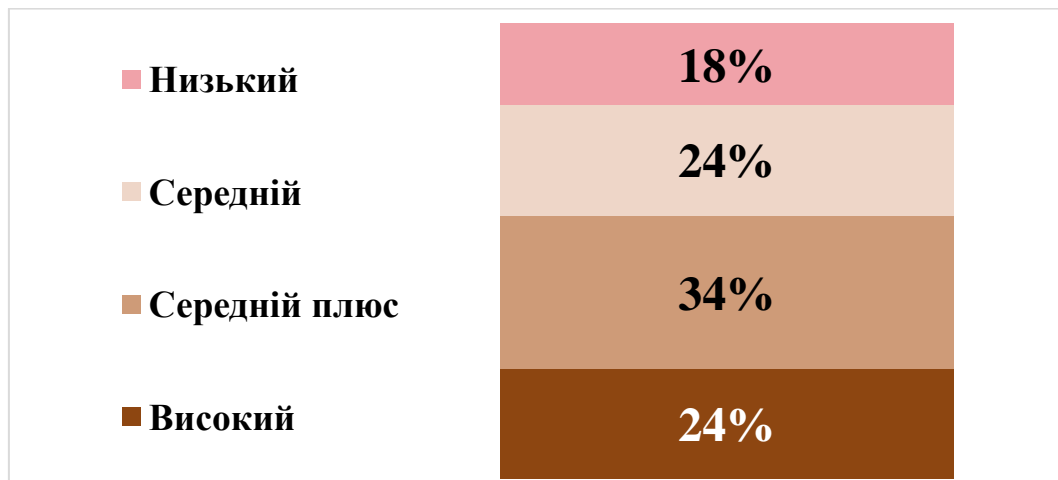
Діаграма 1.1

Вік респондентів, N=130, %

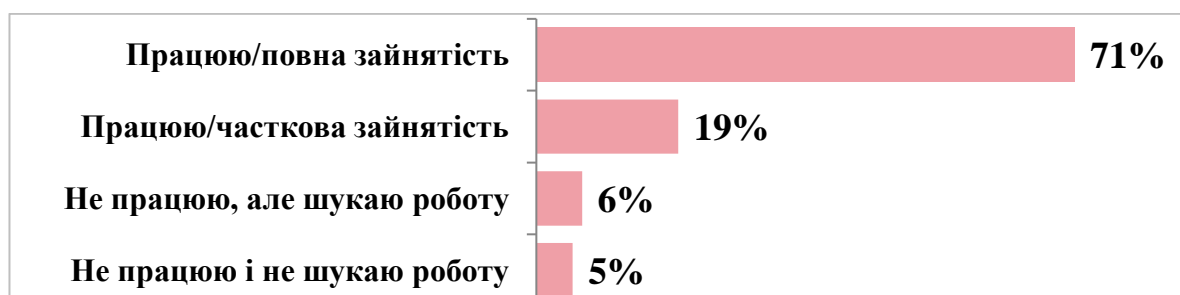
Діаграма 1.2

Матеріальне становище, N=130, %

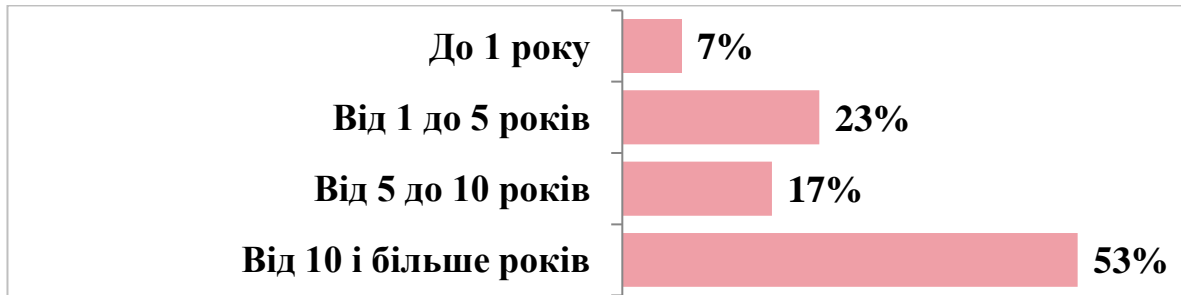
Діаграма 1.3

Вид зайнятості на даний момент, N=130, %

Діаграма 1.4

Тривалість перебування у шлюбі разом з чоловіком / дружиною , N=130, %

Діаграма 1.5

Наявність дітей до 18 років, N=130, %

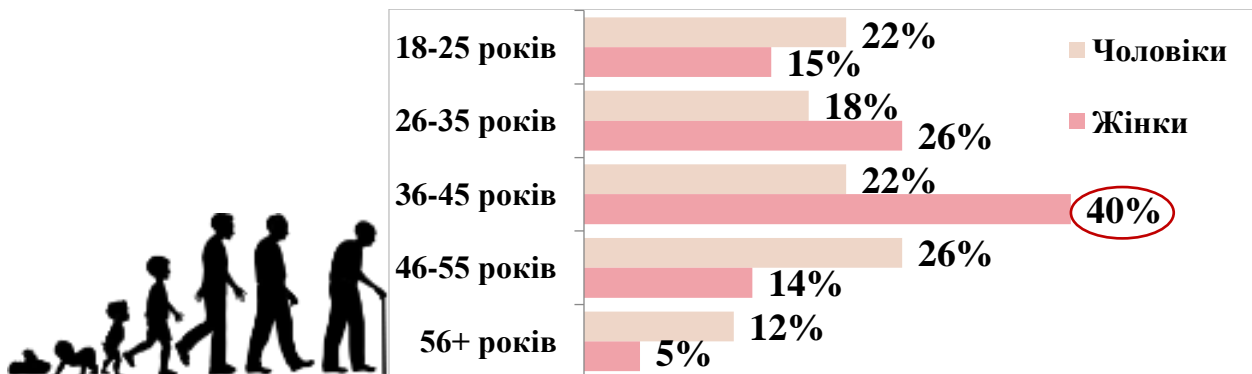

Соціально-демографічний профіль цільової аудиторії:

Розподіл за статтю (N=65 / 65)

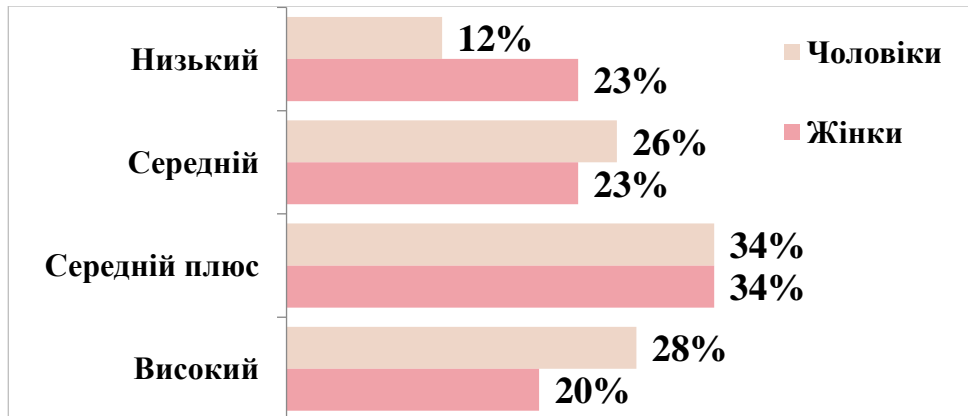
Діаграма 1.1.1

Вік респондентів: чоловіки та жінки, (N=65 / 65), %

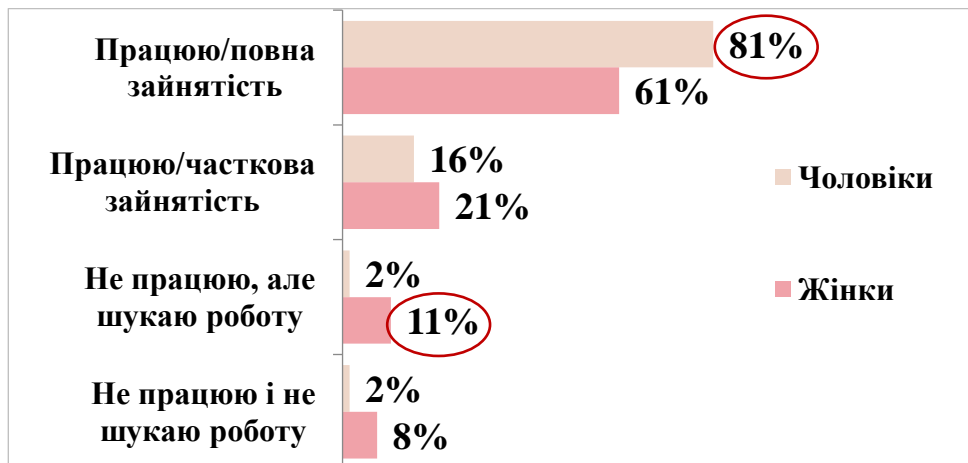
Діаграма 1.1.2

Матеріальне становище: чоловіки та жінки, (N=65 / 65), %

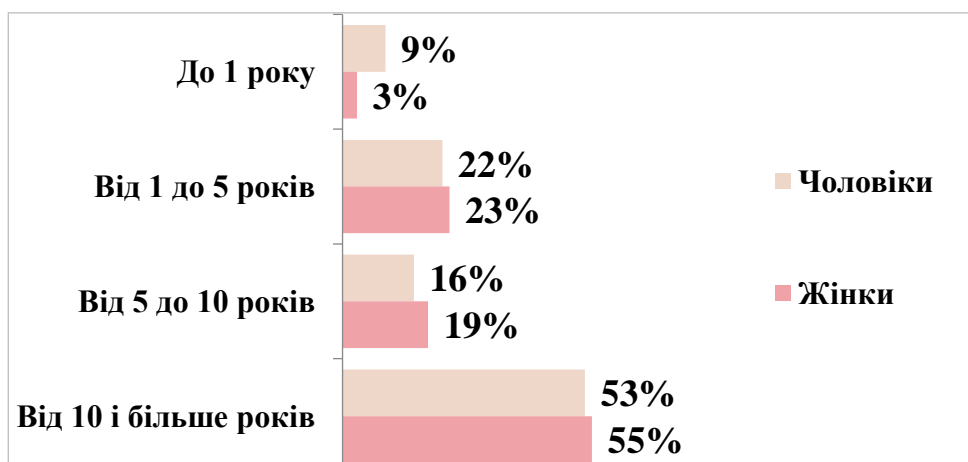
Діаграма 1.1.3

Вид зайнятості на даний момент: чоловіки та жінки, (N=65 / 65), %

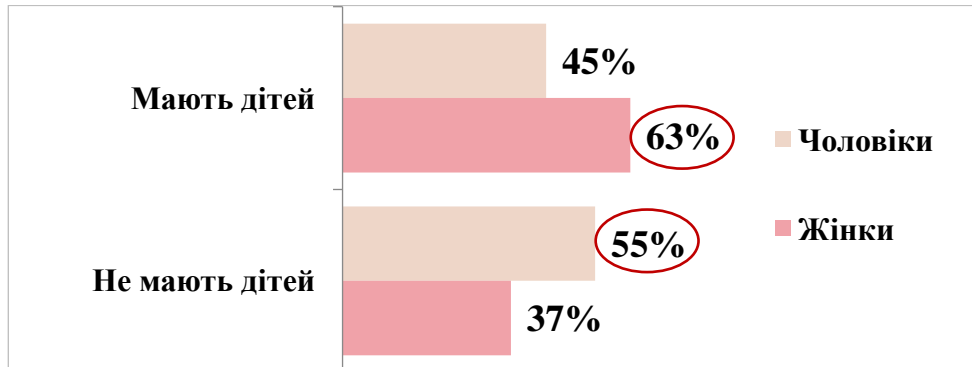

Діаграма 1.1.4

Тривалість перебування у шлюбі разом з чоловіком / дружиною: чоловіки та жінки, (N=65 / 65), %

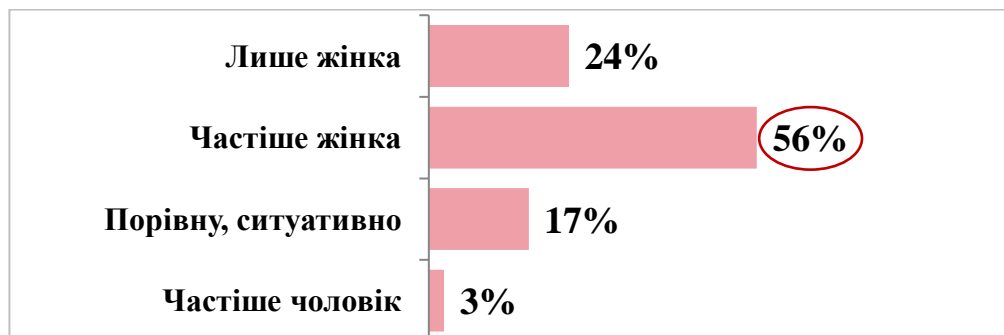

Діаграма 1.1.5

Наявність дітей: чоловіки та жінки, (N=65 / 65), %**БЛОК 2****Типовий розподіл шлюбно-сімейних обов'язків**

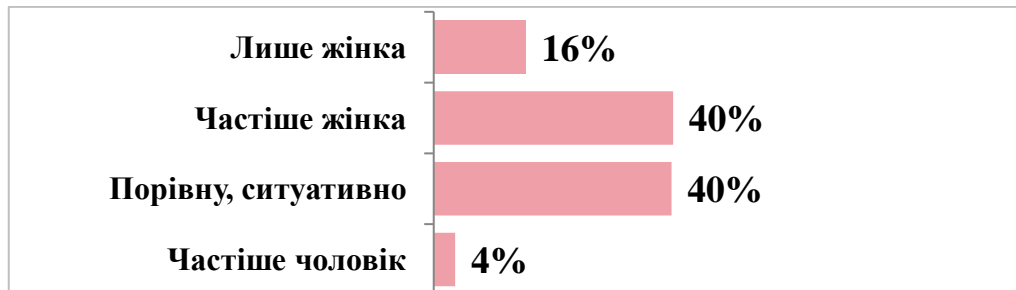
Вся вибіркова сукупність (N=130)

Діаграма 2.1

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %**ГОТУЄ ЇЖУ**

Діаграма 2.2

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %
ЗАЙМАЄТЬСЯ ДОМАШНІМИ СПРАВАМИ
(ПРИБИРАННЯ, ПРАННЯ І Т.Д.)

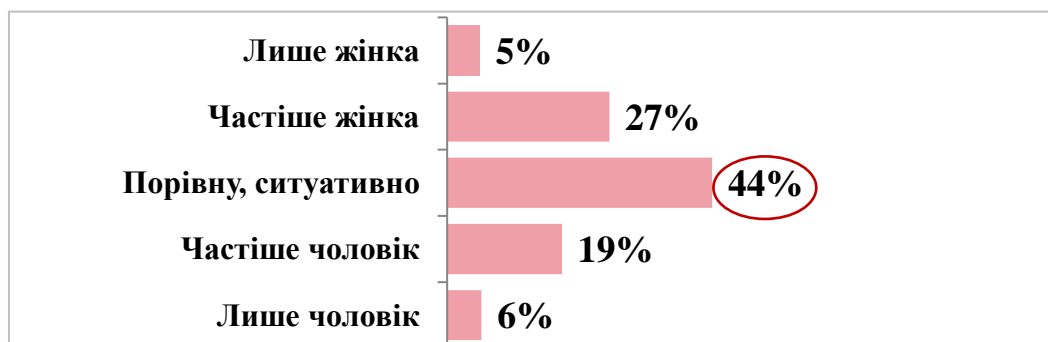
Діаграма 2.3

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %
РОЗПОРЯДЖАЄТЬСЯ СІМЕЙНИМ БЮДЖЕТОМ

Діаграма 2.4

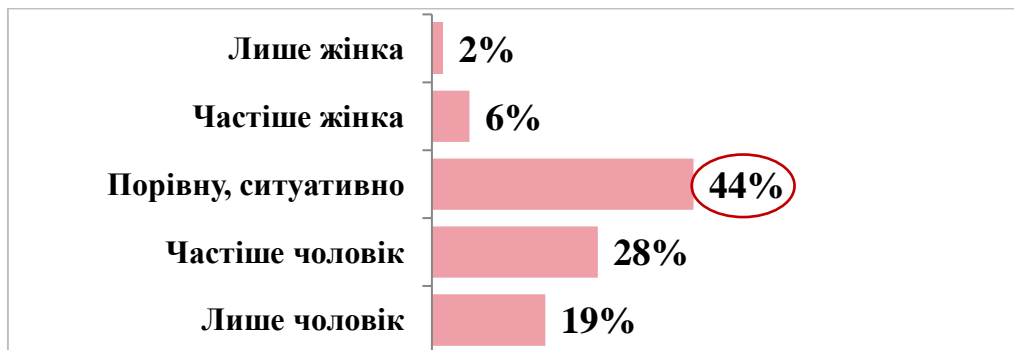
“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %
ОРГАНІЗОВУЄ СІМЕЙНИЙ ВІДПОЧИНОК

Діаграма 2.5

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %

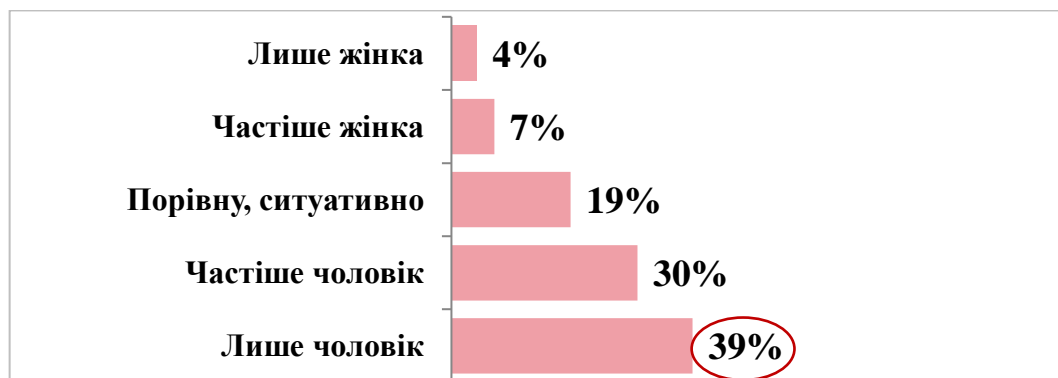
Є ГОЛОВОЮ РОДИНИ

Діаграма 2.6

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %

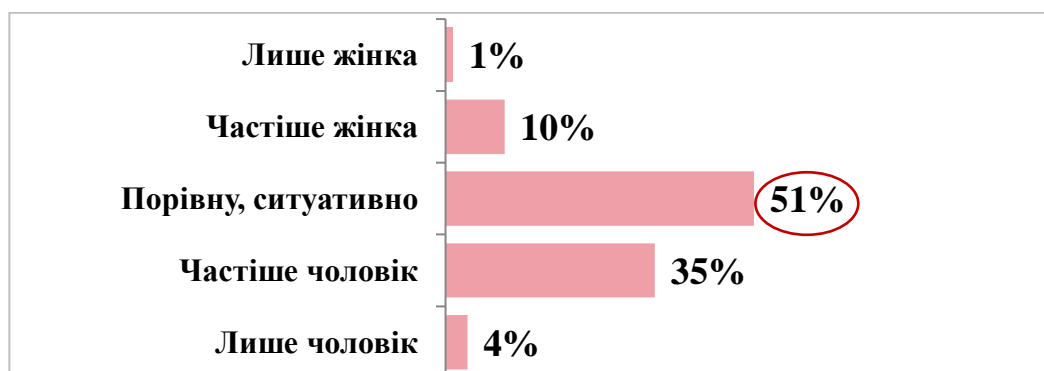
БІЛЬШЕ ЗАРОБЛЯЄ

Діаграма 2.7

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, N=130, %

ВИСТУПАЄ ІНІЦІАТОРОМ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

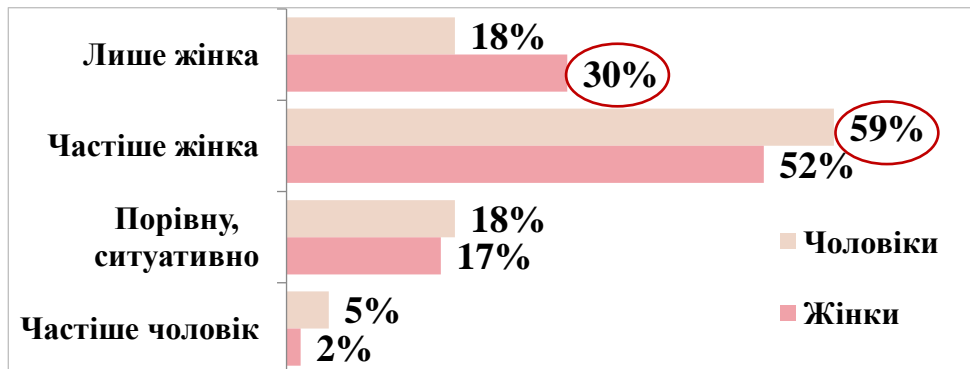
Типовий розподіл шлюбно-сімейних обов'язків:

Розподіл за статтю (N=65 / 65)

Діаграма 2.1.1

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

ГОТУЄ ЇЖУ

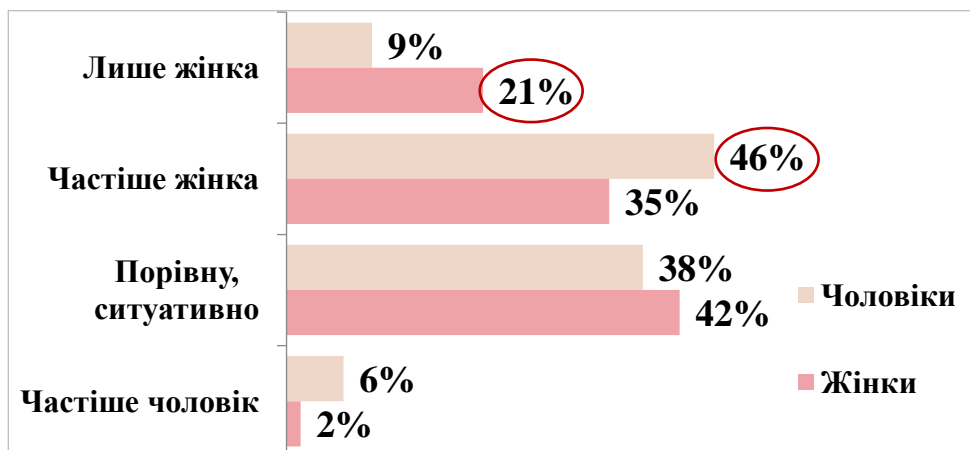

Діаграма 2.1.2

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

ЗАЙМАЄТЬСЯ ДОМАШНІМИ СПРАВАМИ

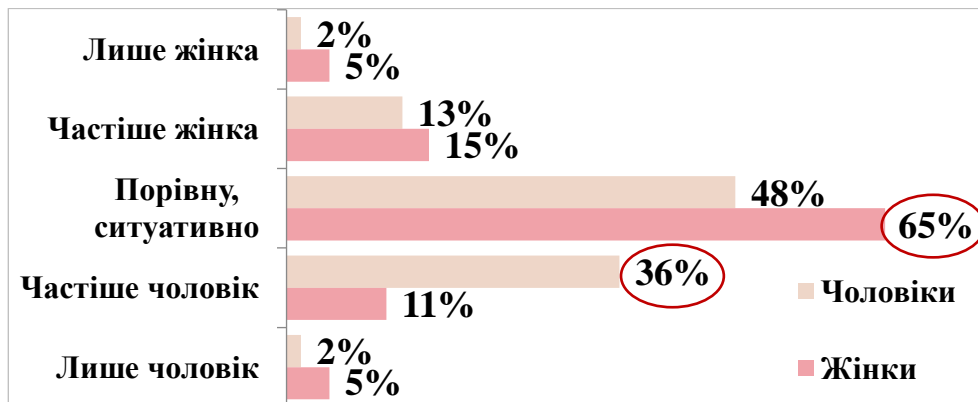
(ПРИБИРАННЯ, ПРАННЯ І Т.Д.)

Діаграма 2.1.3

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

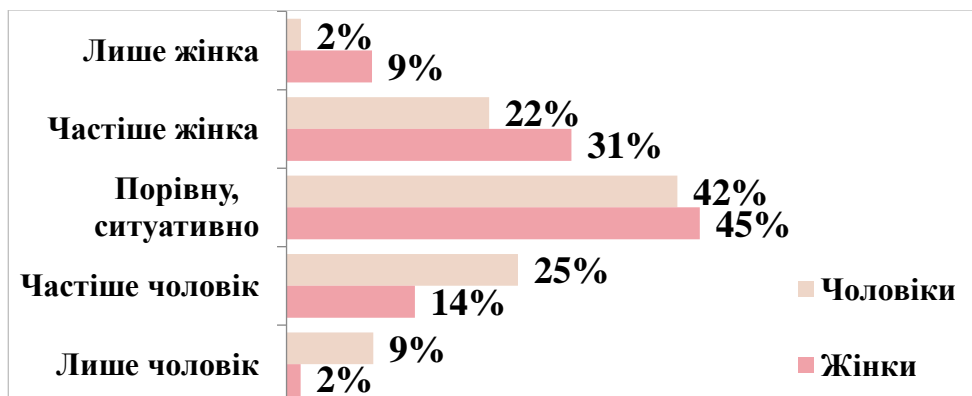
РОЗПОРЯДЖАЄТЬСЯ СІМЕЙНИМ БЮДЖЕТОМ

Діаграма 2.1.4

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

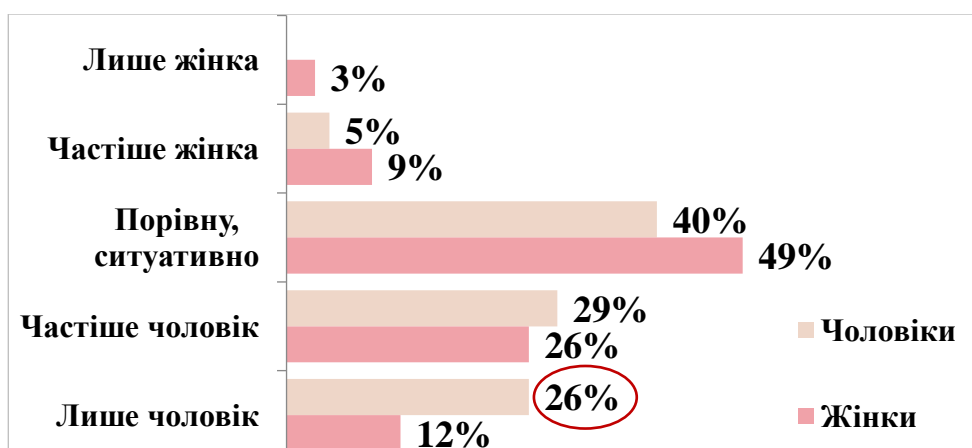
ОРГАНІЗОВУЄ СІМЕЙНИЙ ВІДПОЧИНОК

Діаграма 2.1.5

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

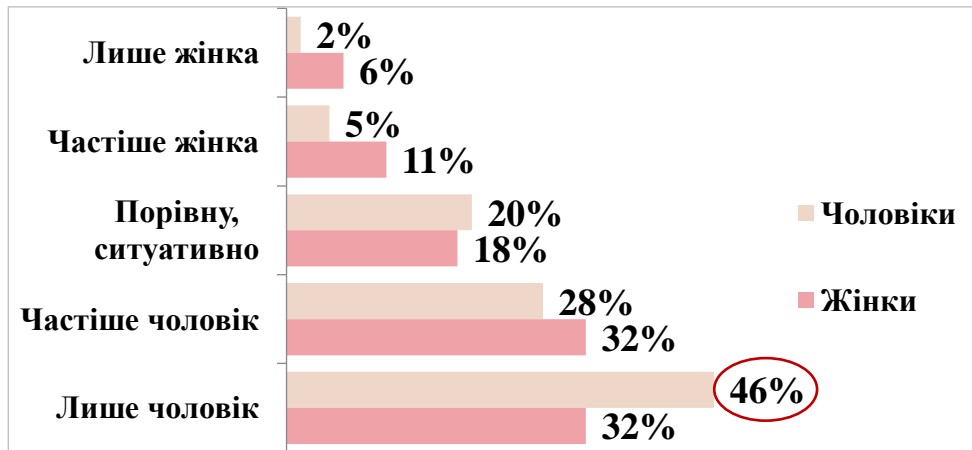
Є ГОЛОВОЮ РОДИНИ

Діаграма 2.1.6

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

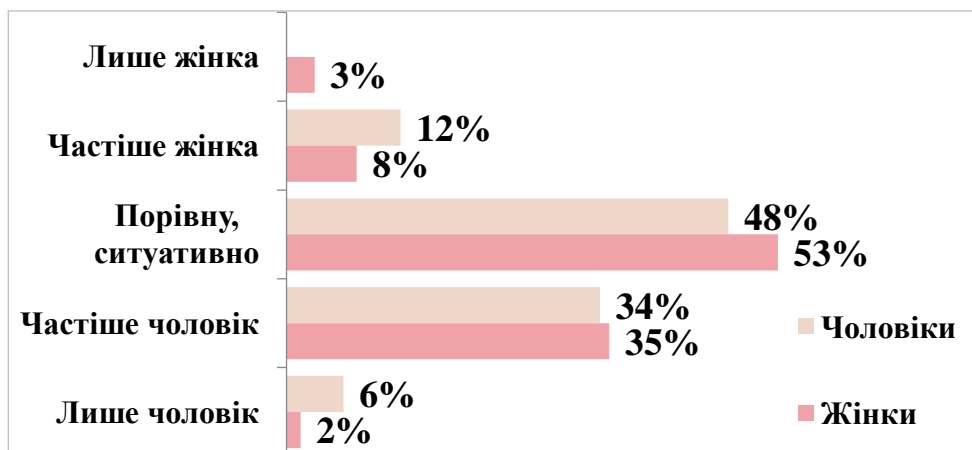
БІЛЬШЕ ЗАРОБЛЯЄ

Діаграма 2.1.7

“Хто у Вашій сім’ї, парі зазвичай...”, (N=65 / 65), %

ВИСТУПАЄ ІНІЦІАТОРОМ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ

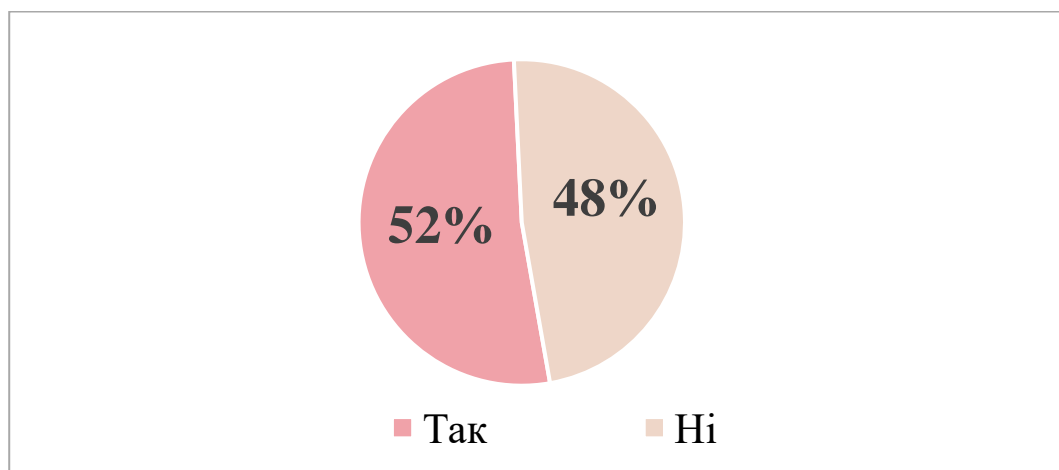

БЛОК 4**Зайнятість та дистанційна робота в умовах карантину****Вся вибіркова сукупність (N=130)***Діаграма 4.1*

Розподіл відповідей на питання: “Скажіть будь ласка, з початком пандемії COVID-19 Ви стали більше приділяти часу роботі, чи навпаки, завантаженість робочими обов’язками помітно знизилась?”, N=130, %

Діаграма 4.2

Розподіл відповідей на питання: “Скажіть будь ласка, чи працювали / працюєте Ви в період карантину (локдауну) дистанційно?”, N=130, %

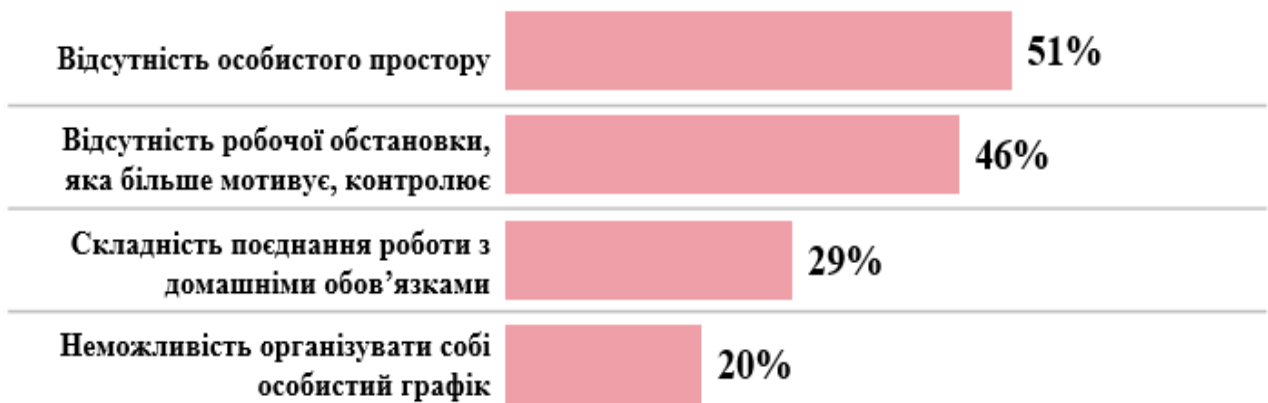
Діаграма 4.3

Переваги дистанційної роботи , N=68, %

Діаграма 4.4

Недоліки дистанційної роботи , N=68, %

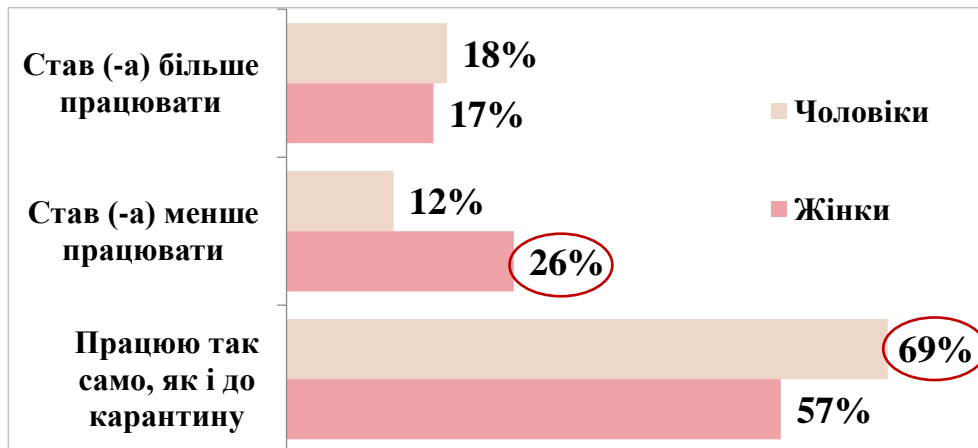

Зайнятість та дистанційна робота в умовах карантину

Розподіл за статтю (N=65 / 65)

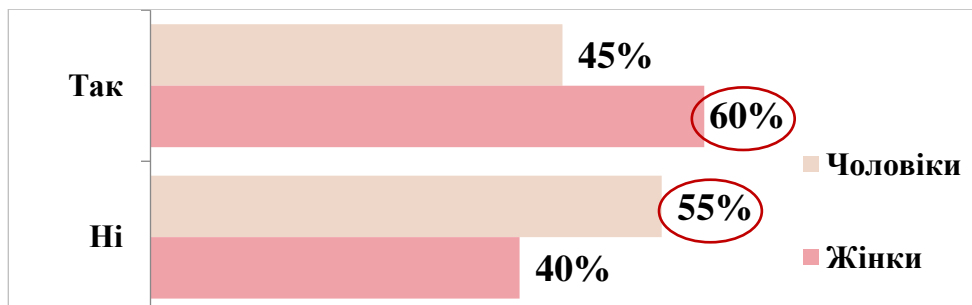
Діаграма 4.1.1

Розподіл відповідей на питання: “Скажіть будь ласка, з початком пандемії COVID-19 Ви стали більше приділяти часу роботі, чи навпаки, завантаженість робочими обов’язками помітно знизилась?”, (N=65 / 65), %

Діаграма 4.1.2

Розподіл відповідей на питання: “Скажіть будь ласка, чи працювали / працюєте Ви в період карантину (локдауну) дистанційно?”, (N=65 / 65), %

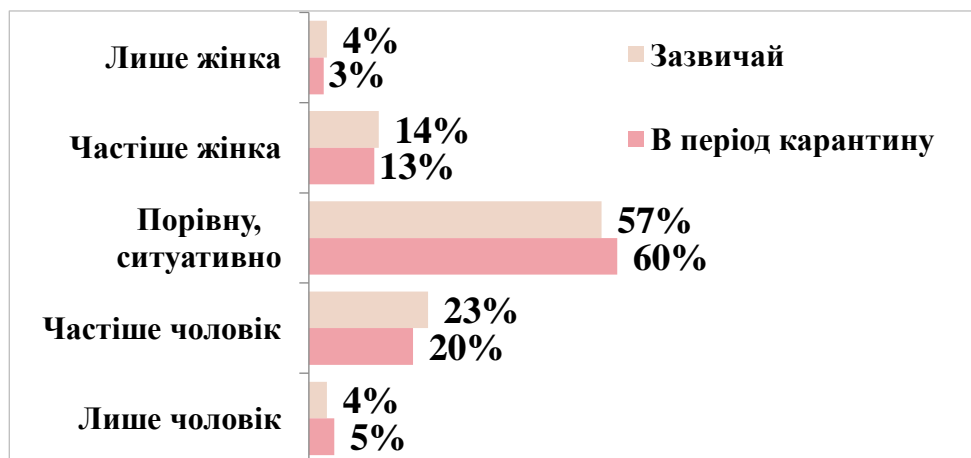
БЛОК 5.

Зміни в сімейних ролях під час карантину

Вся вибіркова сукупність (N=130)

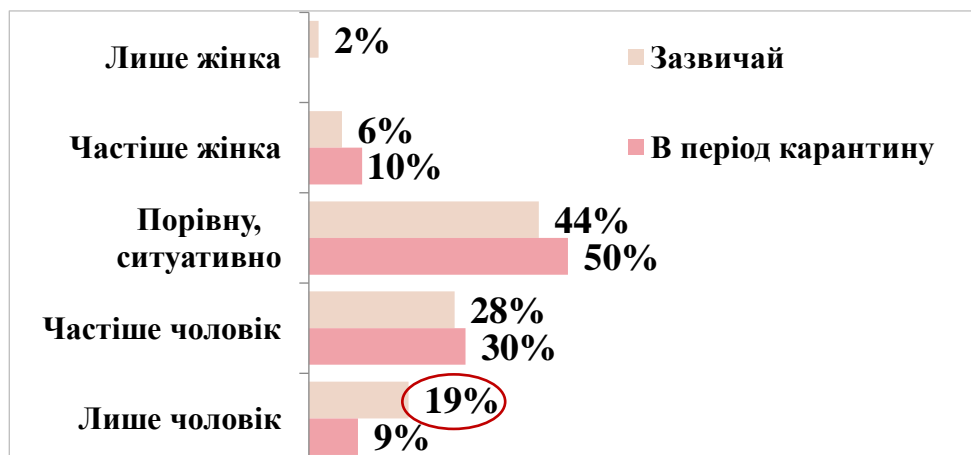
Діаграма 5.1

Розподіл відповідей на питання: “Хто у Вашій сім’ї, парі **ЗАЗВИЧАЙ** розпоряджається сімейним бюджетом” та “Скажіть будь ласка, **В ПЕРІОД КАРАНТИНУ**, хто з членів Вашої сім’ї, здебільшого, розпоряджається сімейним бюджетом?”, N=130, %

Діаграма 5.2

Розподіл відповідей на питання: “Хто у Вашій сім’ї, парі **ЗАЗВИЧАЙ** є головою родини” та “А хто з членів Вашої родини, в період карантину скоріше виконує роль “голови сім’ї” (є відповідальним за прийняття найважливіших рішень)?”, N=130, %

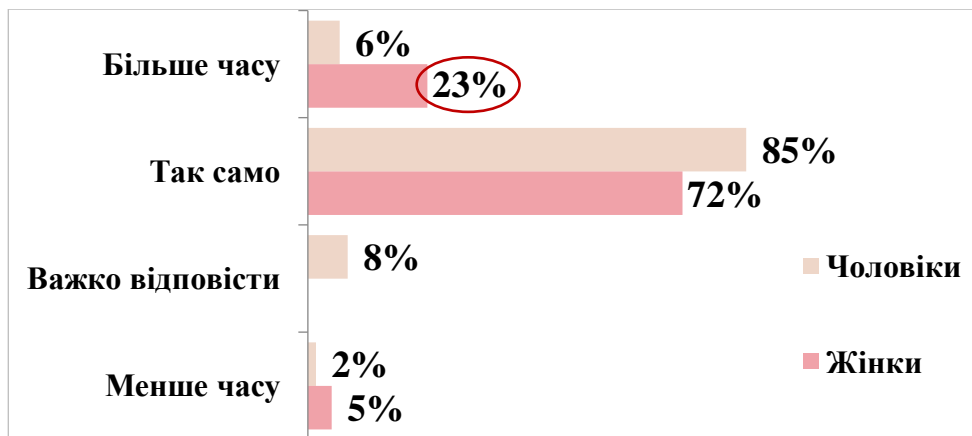
Зміни в сімейних ролях під час карантину

Розподіл за статтю (N=65 / 65)

Діаграма 5.3

“Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи?”, (N=65 / 65), %

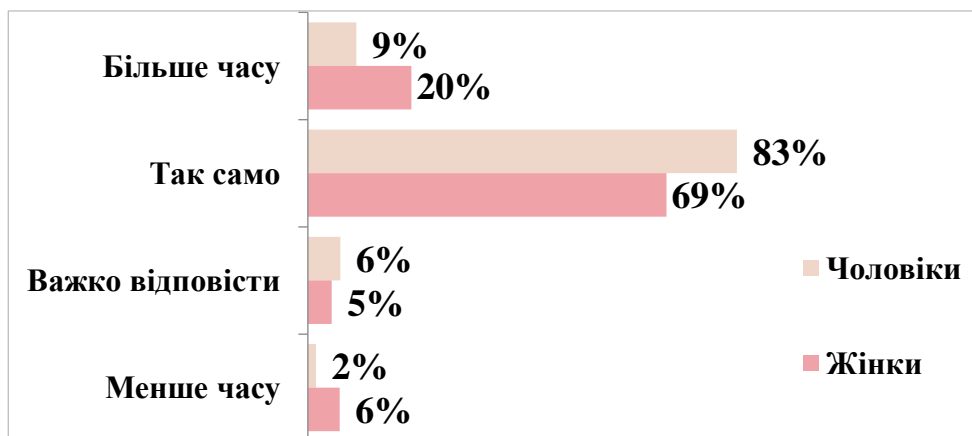
ПРИГОТУВАННЯ ЇЖІ

Діаграма 5.4

“Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи?”, (N=65 / 65), %

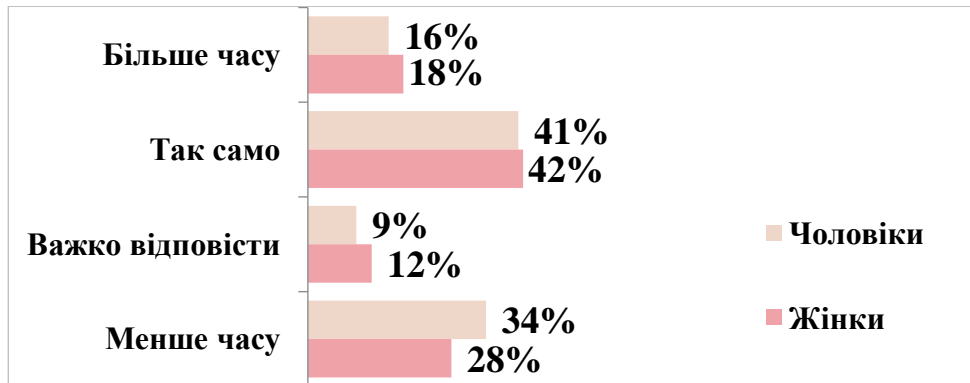
ДОМАШНІ СПРАВИ (ПРИБИРАННЯ, ПРАННЯ І Т.Д.)

Діаграма 5.5

“Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи?”, (N=65 / 65), %

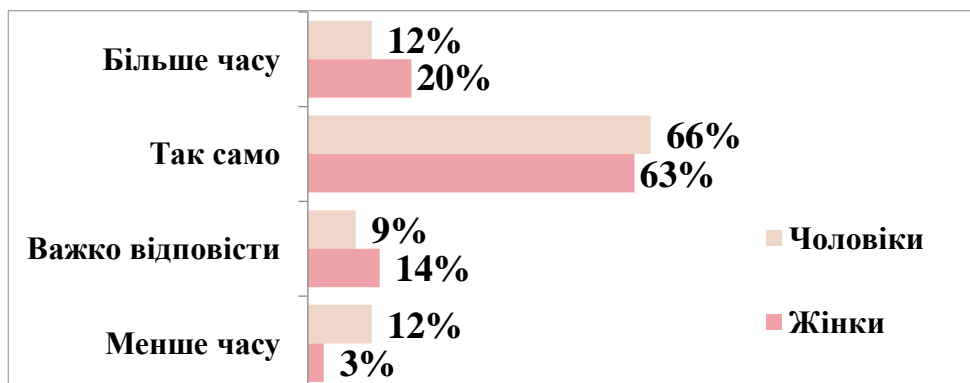
СІМЕЙНИЙ ВІДПОЧИНОК, ДОЗВІЛЛЯ

Діаграма 5.6

“Під час пандемії коронавірусу Ви почали витратити більше / менше часу чи так само на такі справи?”, (N=65 / 65), %

СЕКСУАЛЬНЕ ЖИТТЯ

Таблиця 5.7

Розподіл відповідей на питання: **“Наскільки Ви згодні або не згодні з кожним із запропонованих тверджень”**

(середньозважені бали за 5-бальною шкалою), N=65/65

	Чоловіки	Жінки
Я щасливий / щаслива, що під час періоду карантину маю можливість більше приділяти уваги сім'ї та дітям, якої їм не вистачало раніше	2,76	3,21
У порівнянні з періодом до пандемії зараз стосунки з моїм партнером/партнеркою покращились	2,52	3,23
Домашні обов'язки в умовах карантину ми виконуємо з чоловіком / дружиною ситуативно, в залежності від наявності вільного часу	3,00	3,19
Під час карантину зросла завантаженість домашніми справами, які складно поєднувати з основною роботою	2,44	2,81
Наразі в нашій сім'ї секс став “рідкісним явищем”	2,08	2,11
В умовах карантину стосунки в сім'ї стали більш напружені і конфлікти загострилися	1,94	2,01
Я відчуваю, що карантин підірвав моє здоров'я (часто піддаюся стресу, тривозі, недосипаю)	2,32	2,49
В своїй сім'ї мені часто не вистачає власного простору	2,40	2,71
За період карантину я став (-а) помічати негативні риси партнера, які не помічав (-а) раніше	1,98	2,23
В період карантину у мене з'явилося більше часу для улюблених справ, хоббі	2,44	3,06

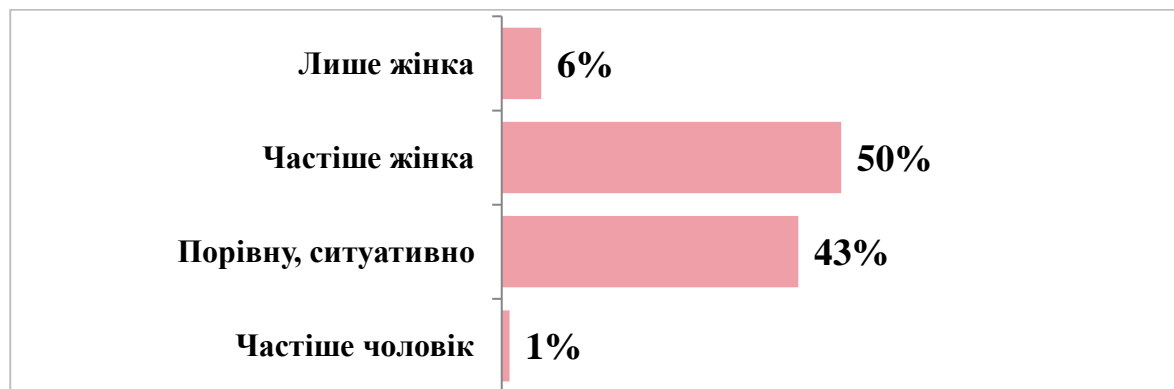
БЛОК 6.

Виховання та догляд за дітьми в умовах пандемії

Вся вибіркова сукупність (N=70)

Діаграма 6.1

“Скажіть будь ласка, хто у Вашій родині зазвичай займається вихованням дитини / дітей?”, N=70, %

Виховання та догляд за дітьми в умовах пандемії

Розподіл за статтю (N=29 / 42)

Діаграма 6.1.1

“А з початком карантину, Ви почали більше витратити часу, на виховання / догляд за дітьми?”, (N=29 / 42), %

